

zeruko ARGIA

IDAZKOLA TA BANAKOLA: OKENDO, 22 - SAN SEBASTIAN - TEL. 426686 - PREZIOA: 6 PEZETA

JESUS ALTUNA, PALEONTOLOGO

argi dakusagu euskal enda emen sortua dana

Jesus Altuna Berastegiarra dugu. Txori arkaitez eta belar, betidanik izan ditu lagun. Gaur, «Aranzadi» elkartearen sarturik dago, Paleontologi sailaren buru bezala. Euskal lehen-gizona eta gizon aren biziera gutxi bezala ezagutzen du. D. Jose Migel Barandiaranen lankiderik miñena, «Munibe» aldizkariaren zuzendari, Donostiako Seminario eta Institutoko irakasle, gazte izan arren, gizon jakintsu! Non arkituko eta San Telmo zaharreko bazterrik zaharrenean, gozotasun eskasa duen gela batean, ezurzulo bihurturik duen zokoa.

Apaletan, kartoi-kaja asko. Alako bati begiratu bat egin diogu: iru bat milla ezurtxo zahar, bakoitzak bere izena eta guzti, esate baterako «Aizp. 14 M 6 Mikrotokati-ceps». An egin duan lanaz jabe-tuaz, benetan arriturik, elkarriketari lotu gataizkio.

—Irakasle on jotzen zaituzte Donostian. Zerorrek ere izango zenuen bada, maixu onik?

—Bai. Bachilleratoa Tolosako Eskolapioetan egin nuen eta an topatu nuen P. Maximo Ruiz de Gaur, orain Iruñean il berri dana. Gero Gasteizko seminarioan arkitu nuen oso maixu ona, D. Leonzio Arabiotorre. Gerra aurretik D. Jose Migel Barandiaran, D. Manuel Lekuona, D. Antonio Pildain (gero Canarias-ko gotzai izana) eta D. Leonzio Arabiotorrek talde bat osatu zuten, eta onek zoragarritzko klaseak eman zizkigun. Orduan sartu zitzaizkan erabat biologia edo bizitz-jakintzarekiko lehia au.

—Seminarioko ikasketak bukatu eta gero zer gehigo ikasi zenduen?

—«Ciencias Biologicas» dalako karrera Madrilen, Gero espezializazioa egitera Alemanira joan nintzan, Pelontologia ikastera. Frankfurt-eko museo batean eta Bonn-eko Institut batean izan nintzan. An, batez ere, ugaztunen (mamíferos) ezur-ak ikasi nituen.

—Noiz eta nola asi zifan D. Jose Migel Barandiaranekin lanean?

—Nik Madrilen karrera bukatu baiño bi urte lehenago, au da, 1958an, D. Jose Migel Ipar-aldetik onera itzuli zan. Udan beregana joaten nintzan zerbaite egin nahiz. Esan zidan: «Begira, guk geure azterketetan utsi aundiak dauzkagu oraindik. Nik lehen-gizonaren tresnak, lanabesak, ikasi izan ditut; baiña lehen-gizonaren ezurretaz, esate baterako, ezertxo ere ez dugu egin. Telesforo Aranzadi-ak asko ikasi zuen gizon orren ezurretaz, antropologo bait zan, baiña aztarna tokietan azaltzen diren beste ezurrak ez ditu iñork iñoz ikasi. Or daude lehen-gizonaren ehizetik sortzen zituen piztiz ezurrak. Zuk oiek ikasi nahi badituzu...». Onela, oso etorkizun polita neukala ikusi

nun: ori ikasi eta D. Jose Migel orduan bakarrik zebillenez, berakin talde egin «Aranzadi» erakundearen laguntzapean. Eta asi nintzan arekin ikasten uda-garaletan. Arrezke-ro, elkarrekin egiten ditugu gure azterketak.

—Baiña ez zerate biok bakarrik izango, lehen-gizonaren ikasketan zabilzatenak.

—Euskal Erriko lehen-gizona ikasi nahi dugunok osatzen dugu taldea. Izan ere, ikaskintza auek asko zabaldu dira. Lehen, pertsona bakarra danetara iristen zan, oraindik gauza asko ere ez baitzan jakiten... Gaur, batetik gaia asko zabaldu eta bestetik gai berriak azaldu, nahi eta nahi ez, espezializatu beharra izaten da. Batzuek lehen-gizonaren arizko tresnak ikasten dituzte, besteek ezurrezkoak, beste batzuk arte-lanak, beste batzuek beren ezurrak, besteek berriz aiek jandako piztien ezurrak eta abar. Orain bertan Barcelonan prestatzen ari dira nere ikasle izandako batzuk eta aietako batek, Marzelino Aizpuruak ain zuzen, lehen-gizonaren inguruan bizi ziran landareak ikasi nahi ditu.

—Doktoradorako tesis bukatu berri duzu. Zertaz egin duzu?

ezurrei buruz, ori baita nere espezializazioa. Ezur auek ikasiz gero lehen-gizon orrek nolako ekonomia zuen (ehizetik edo artzantzatik bizi zan) eta zer arreman zuen piztiek in ikusten dugu. Bai eta nolako klima zan emengoa ere. Orrek guztiak euskal gizonaren kondaira eza-gutzeko bide ematen digu.

—Orain dala gutxi Erkaingo zuloa aztertzen ari izan zerate. Garraztitzko arkikunderik egin al du-zue?

—Bai. Dakizun bezala, orain dala bi urte azpeitiar gazte batzuek arkitu zuten arzu-ori eta bertan ziran arte-lanak. Gu, auek aztertu ondoren, atariko lur-mailletan asi giñan lanean eta gauza asko arkitu genduen. Bi saio egin ditugu, orain dala bi urte lehenbizikoa eta aurt-en bigarrena. Marzelino Aizpuru

—Gure lehen-gizonen aztarna tokietan azaltzen diren ugaztunen eta Pablo Areso ere an izandu dira D. Jose Migel eta nerekin batean.

Or arkitu dugu lehen-gizonaren aztarna ugari, batez ere Madalen-garaiakoak, goi-Paleolitosen azken garaiakoak. Oso tresna bereziak, oso ondo landuak, batez ere suarritzko tresnak eta pizti-zeur asko. Orain arte gizonen ezurrik ez dugu arkitu baiña jarraitzeko asmoa dugu.

—Gaizki gabilta. «Aranzadi» erakundeak urtero biltzen duen dirutik zerbaite iristen da sail bakoitze-ra baiña ez nahi ainbat. Diputazioak oso gutxi laguntzen digu. Au arritzekoe da. Bai Araba, bai Nafa-

rra, bai Barcelonakoek, bai Zaragozako Diputazioek berak ere askoz gehiago laguntzen diete bakoitzak beren tokietakoei. Emen, bi Aurrezki Kutzak laguntzen digute «Munibe» argitaratzeko. Guk diru gehiago bagendu, askoz eskabazio gehiago egingo genduke urtero. Aurt-en, esate baterako, ogei egun bakarrik aritu gera eta iru illabetez egon gintezkean. Dirurik ez.

—Negargure eta guzti, goazen aurrera. «Munibe» aldizkaria aipatu duzu. Oso ezaguna al da?

—Gure arpidedunak milla eta bostehunen bat izango dira, ia danak Euskal Errikoak. Baiña kanpora ere asko bialtzen dugu: Peninsulako Unibertsidade guztietara eta Euroako leku askotara, Frantzia, Suiza, Italia, bi Alemanietara, Holanda, Belgika, Rusia, Finlandia, Suezia, Noruega. Ameriketako unibertsidade askotara ere bai.

—Erri orietakoek berek eskatu al dizute?

—Askotan bai. Guk lanak argitaratu ala, baten batek ezagutu eta besteie esanaz, eskatzen dute. Gure taldea eta gure lanak «Munibe»-ren bidez ezagutzen dituzte kanpo-alde orretan.

—Emen, San Telmon, agerketa bereziren bat prestatzen ari omen zerate. Zer asmo dituzue?

NON ZER

● ORAINDIK ERE EINSTEIN

HARRIGARRI

Larresoro ... 3 garrenean

● NAFARROAN BAKERIK EZ

Ugalde ... 3 garrenean

● ITALIAKO SINDIKATOEN BATASUNA

Elustondo ... 5 garrenean

● DROGA ETA DROGAZALETASUNA

Torrealdy ... 12 garrenean

danak euskaldun dira. Oso ondo ikusten da, beraz, emen bertan azeitako, egindako, enda dala au.

—Euskal Erria aberatsa da, ortaz, Prehistori kutsutan.

—Oso aberatsa. Gipuzkoan bakarrik millaren bat arzu- badugu. Eskola-maixuek eta beste ikasleek jakin behar lukete, jakin, emengo berri, gazteei erakusteko. Donostiako Institutoan, esamifietan, adibide bezala ez dizue bada jartzen Baleares-ko kobaren bat! Eta eskolatik milla metrotara arzu- badugu izango dute. Gauza asko dago Euskal Errian bai Geologi eta bai Biologi aldetik. Ikasi egin behar.

—oOo—

Badago, bai, zertan denbora pasa, nahi duanarentzat. Euskal Erria maitatzeak laneanjarri behar du euskalduna. Lanean, geroari begira. Zenbat eta obeto ezagutu, orduan eta gehiago maitatu izan ohi dira erriak pertsonak eta gauzak. Esker milla Jesus Altunai etorkizunerako lan txarrenak bere bizkar artu ditu-alako.

Iru mailatan ikusten da au: Madalen-garai-ko buru-zeurrei, Cromagnon endakoak izanik, euskal kutsua daniel. Erdikoak, Urtiagan arkituak, Azil-garaiakoak dira eta erdi-euskaldun, erdi Cromagnon dira. Beste guztiak, burdifiñori-garaiakoak,

ERRIALDE

NERE BORDATXOTIK

"URBIA-KO ERREGIÑA"

Ezaguna da, ezagunik bada, gaur altatzera noana: Elina Ondarra, "Urbia-ko Erregiña".

Urbia bixitatzen dutenak ez dira gipuzkarrak bakarrik. Bizkai ta Araba-tik ere asko eltzen dira. Argatik dira ain zabalak Elina-ren ezaupideak.

Elina-k urtero bixitatzen nau sasoian. Baita gai ederra eman ere nere sail au apaintzeko. Oso gogozko dedan gaia.

Ongile utsa da "Urbia-ko Erregiña". Maiteak ditu benetan ango artzaiak, eta ongi dakite auek, ezere premirik dutenean beti kontalezatekela emakume txalogarri onekin.

Norbaiti karta bat idatzi bear zaiola?

Gizon aundi samarren batekin itzezin bearra dutela?

Norbait gaixotu dala, ta gaixotatzen bearrean dirala?

An dute Elina maitasunez gainekza, egin bear dana egiteko. On egitea da bere gozamina; orregatixe artzen du urtero Urbia-rako bidea, bertan illabete osoak igaroaz. Eta, artzaiak, jakina, gure emakume au ez daukate saltzeko.

Aurten, maiatza-ren 29-garren egunean igo zan lenengoz, ermitako aldarea jartzera.

Beste bueltatxo bat egin zuen ekainean edo garagarillean.

Legezko mendizaleak nor diran azkar ezagutzen dala, esan oi du Elina-k.

Tokirik egokienean jartzen dituzrik poterik, jan sobraikiñik eta bestelako zaburkeririk ez dute utziko agirian. Ba-dakite aientzat lekua nun dagon.

Txukun, garbi ta zuzen ikusiko dituzu beti. Gusto ematen dute ala-koak.

Ortze amabost urtetik amazapira tarteko kaskarrera da berebiziko kalteak egiten dituen.

Egiten duten guzia oker: txarre-rako grina besterik etzaie ageri.

Elina-ren ustez (arrazoi aundia duelakoan nago), mendizaleen bil-tokietan, soziedadetan, ikastaro bat-zuk bear lirake.

Mendian nola ibili, nola jokatu, erakutsi egin bear litzake.

Gastetxo auek, mendira ezkerodana libre dela pentsatzen dute. Ez dute begiramenik ez ardi ta beorrentzat, ez belardiarentzat, ez arbolentzat, eta ez beste ezerentzat. Txerritegi bihurturik uzten dute egondako tokia.

Zintzarriak lapurtu, zugaitzak zuritu, inun diran zikinkerik danak kanpoan zabalduta utzi...

Arriak negar egin lezake. Joka-bide lotsagarria benetan, eta zigorgorria merezi duena, bide batez.

Urbia-n, urteko egun batzuetan, egitazko mendizale federatuak begi zorrotzez "guardia" eginaz egon bear luteke; jende buru-arin au ta beren etzanlekuak. Botilla zazaiztuaz, eta okerra egin duenari beste baterako gogoa kenduaz.

Aurtengo urte ontan egundo baiño jende gelago izan dala uste du Elina-k.

Artzai jendea gogor ibili da osasunez.

Amasei urteko artzai gazte bat egon zan gibekeko gaitzarekin.

Ogeitamasei egunetan, illaran, an joan zitzaion Elina bizi zan txabolara, indizioa ematera. Alde aundia egin zuen mutillak; asko oneratu zan.

Urbia-ko gertakariak nabarmene-na, aurten, erromatarren denborako aldare-arri bat billatzea izan zan.

Agapito Oiarbide, Zegama-n bizi dan artzaiak aspalditxotik begiz jota zeukan arria zan, baiña alako gauzarik pentsatu gabe.

Denboraz zabaldut zan berria. Asko idatzi zan periodikoetan, eta gai oietan entendituak diran gizonak igo ziran Urbia-ra ikusi asmoz.

Oso urte gutxitan uzten dute artzaiak eta Elina-k Urbia elurrik gabe.

Len esan dedanez, azarora-ren zortzian jetxi zan etxera Elina.

Andik bereala ziran an istilluak. Ba-dakizute aurten San Martin-ek bekosko beltza agertu zigula. Denboraz zuritu zituen bazterrak.

Alakoxe arrokeri moduko zerbait senti bear genduke gipuzkoarrok Urbia geurea.

Alik eta txukunen eta garbien edukitzen alegindu bear genduke.

Asko genezake auzi onetan, benetan artu ezker. Nik, periodikuz edo erradioz, zuk, bear dan tokian eta bear diranei itzegiñaz; beste ark, begi zorrotzez "guardia" egiñaz.

Kalean bezela mendian ere, gizonki ibiltzen eta portatzen ikasi bear da.

Mendian trakets eta biurria dana, kalean ere ez da santua izango; dabillen tokian utziko du bere arrastoa.

"Urbia-ko Erregiña" erruz pozten dute errespetuzko eta ordenazko mendizaleak.

Baiña, aren biotza zultatzeko ez da ezer itxura gabe dabilzan lerd-jarioak bezelakorik.

Gizartea gizonak osatzen dute,

eta gizon izaten erakutsi bear diegu gaztetxoek.

Gureak egin du bestela. Guzien lotsakizun izango gera, danok ume biurtzen bagera.

"ZEPAI" GOGORATUAZ

Joan dan igandean, dakizutenez, jaialdi bikain bat ospatu zan Tolosa-n "Zepai" zanaren oroimenez.

Ezkon-anai edo "kuñaduak" ziran "Zepai" ta "Txapel". Bertso-tarako eske aundia izan zuten aldi batean.

"Gaztelu" ta "Prantsesa" illak ziran; "Txirrita" zaartua ta baldar-tua zegon.

"Zepai" zana, 1930-garren urte-tik asi, ta 1936-garrenearte zan sasoi batean.

Eztarri indartsua zuen oso: boza ikaragarria.

Oso alderdi ona zan ori den-bora aietarako. Gaur edozein bail-lara kaxkarretan altabozak jar-tzen dituzte. Ez dago kantatzeko nekerik; ezta entzuteko ere.

Orduan etzan olakorik. Bakoi-tzak bere almenez baliatu bearra zeukan.

"Txapel" zana "Zepai" zana be-zin bertsolari zan, baiña boza apa-ltxoa zuelako, etzuen.

"Zepai-k" bezela luzitzen.

Gogoan det 1935-garren urtean, Lekeitio-n, Azkue aundiari egin zitzaion omenaldi entzutetsu batean, "Zepai", "Uztapide" ta nik kan-tatu genduela.

Geroztik amaika aldiz aitatu di-tugu "Uztapide-k" eta nik egun ar-tako pasaizoak.

"Zepai" beti umorez gainekza ze-gon gizona zan.

Gerenez ondotox trasteagoak ge-ranak alaitzeko, gutxi ura bezela-korik.

Gaiñontzeko bertsolariok erruz gozatzen genduen kuadrillan ura tarteko genduenan. Aparteko ego-kitasuna zuen beste pertsona bat-zuren imintzioak egiteko, ta aien modu ber-berean itzegiteko.

Amaika aldiz eduki-erazi ninduen ni parreari bueltarik eman eziñik lertu bearrean.

Aren ateraldi zenbait or gelditu dira. Urte luzeetan gogoan izango diran ateraldiak; aotik aora da-biltzanak.

Atsegiña zan lagun arterako. Inoiz ez ditzaket aztu nik aren ondoan igarotako une goxoak.

"Zepai-ri" etzitzaion gogozko Ju-radurik eta inor izendatutako gai-rik.

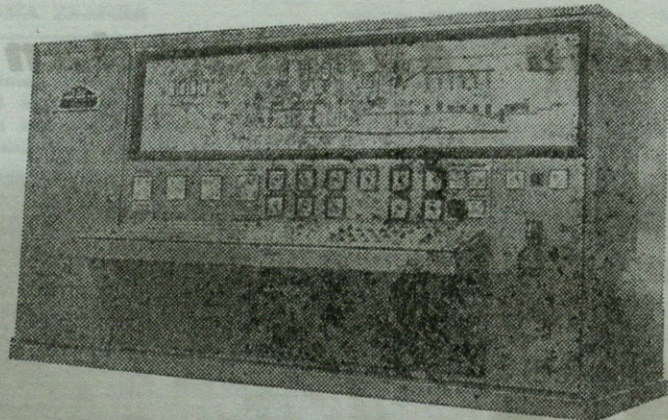
"Zepai-ri" bere gixara utzi bear zitzaion, zetorrena zetorren bezela botatzen.

Gustoko lagun talde batera bil-tzen zanean, eta erantzunkizua aundirik etzan tokian, an ikustea zan "Zepai" zer zan; an kontura-tzen zan bat aren umore inbiri-garriaz.

"Uztapide" batek daki inork bai-ño obeto "Zepai" zer zan.

Alkarrengandik aldendu gabe ibi-li baiziran aldi batean. Donosti-ko Zerbezerian lana egiten zutenean. Fabrika batean lanean eta etxe ba-tean ostatuz egonak baiziran. Nola ezagutu ez alkar!

Baron

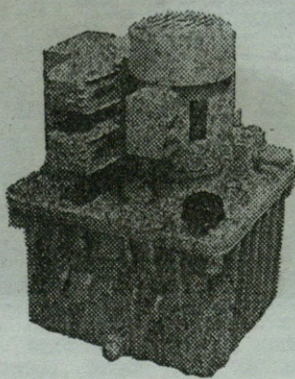

TXIMIST-INDAR SAILLA

Departamento ELECTRICIDAD

LANERAKO, BANAKETARAKO TA AGINTZEKO TRESNAGITZA

Aparatos de manobra, distribución y control

OLIO-INDAR SAILLA

Departamento HIDRAULICO

GARBE-LAHMEYER WUPPERTAL-ALEMANIA'ko Etxearen banaketa ta teknika laguntza

Banaketa ta Teknika laguntza:

REX-ROTH GMBH Alemania

RUHRITAL Sp A Olio-Indarra. Italia

TUROLLA Sp A. Italia

Goimendi - Automatismo

AUTOMATISMO

Lantegi ta landolak:

Jolastokieta (Herrera)

SAN SEBASTIAN

Urrut. 453840 (iru ari) ta 451860

Telex. 36172 GOIME E

Erakusketa ta denda:

Iparragirre, 15 - SAN SEBASTIAN

Ordezkaritza:

Eulio Serdan, 18. Urrut. 220335-36

VITORIA

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA

75

Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialak, 75 urte betetean, orain arte bezela, gure Probintziaren alde lan egiten jarraituko duala adierazten die Gipuzkoar guztiei.

Prantxa

— OIÑAK SENDATZEKO — OIÑETAKO BEREZIAK — OIÑETAKOAK EMAKUMEENTZAT BAKARRIK

Luisen Enparantza, 2 (Zabaleta Izkiñan)

DONOSTIA

50⁰

EGUNDOKO SALMENTAREN-AZKENA!!

LO-GELAK, TRESILLOAK, OE-SOFAK, ETA ABAR...

AMUEBLADORA COMERCIAL HISPANIA

MERKATUAK

Moraza, 3 eta 14 - DONOSTIA

San Marcial, 12 - IRUN

Montaketa eta eramanak UTSEAN! erri guztietara.

LANGILLEEN EGOERA AZTORATUA

Ez gera azken aldian izan diran opor-deietaz mintzatzen. Susmo txar baten eraginez uzkur eta entzungogor egin bai zaie toki askotan.

Lantokietako egoeraz eta langilleen ezin biziaz ari gera.

Gero eta gehiago estuarazten zaio langilleari gerrikoa. Gauzak gora. Soldatak lehenean. Ordu-sartzeko lanik gabe. Diru-aurreratuari erantzun beharrak. Kalera saltatzeko zorian...

Sei illabeterako kendutako lege-eskubideak itzultzen zaizkio Erriari Ekainaren 14'an, "azpi-laneko talde eta elkarte gehienak deseginiak bai dira".

Alaz guziz ere andik iru illabetera lan-oporketei ekiten zaie Peninsulako errialde batzuetan. Etxegintzako larogei milla langillek lehenik. Asturias'ko HUNOSA'koek geroxeago. SEAT'ekoek oraindik-orain.

Ezagunak dira Nafarroa zaharreko gorabehera larriak ere. Agirian daudenak Bizkaia eta Gipuzkoako ondoezak.

Usterik gutxienean lertu ditekian langille egoeran bizi bera, beraz. "Itota gaude. Baiña nere etxekoek goseak ikisi baiña lehenago egingo dut ziri edo zart. Tristeza litzake odol-ixurtze bat berriro, baiña ezinik ez du kupidarik", zion bere andaluz doñuz langille batek lehengo batean.

Eta langille soil-soil bat zen. Inongo talde batek tajutu eta adoretu gabea. Azkenengo puntako langille eskubideak eskatzen ez zituen. Langille otzana, paketsua...

Zail zaio langilleari kalera ertetea, ateak itxirik arki bai dezake ostera barrura sartu nahi duenean. Edo gutxiarik soldatarik gabe, segurorik gabe, inongo babesik gabe opor-aldi guzian.

Onela gure langillea elgartzeko, kalera ateratzeko eta bere iritziak eta jokabideak agertzeko egokierarik gabe gertatzen da.

Lantokiko arazoak, berriaz, konpondu gabe. Azala itxirik, itxuraz sendaturik. Barrua ustelduta, zauria, azal gezurtiaren azpian, zornetuta. Gaitza luzatzen eta gaitzotzen. Orixe besterik ez da langillearen barruko min eta garraxiak isilaraztea.

Baiña onek azkenean nora-ara lertzea dakar. Orduan ez gaitzen asi aitarenka. Gaitzak garaiz eta ondo sendatu behar dira. Gaitzak zuztarretik, zafietatik kendu behar dira.

Agian lantokietako ondoeza onek beste nonean dazka sustraiak. Gizarte osoaren aldatzea bat eskatzen du. Langilleen eskaerei, arazoei eta indarrei bideak irekitzea asteko. Langilleek eskuartzea gizarteko eraketan.

Ai indarrean datorren urari bideak isten bazaizkio! Aurrean artzen duen guzia eramaten du. Ai ibaiak gañezkatzen direnean!

Oraindik ere Einstein harrigarri

Lehenago egunean «ANAITASUNA» gure lankidea neure eskuetan hartu nuenean, eguzki-sistemaren irudi bat aurkitu nuen lehenengo orrialdean; eta horren oinean irakurgai hau: «Errelatibitatearen Teoria» (X-15). J.R. Etxebarriak poliki eman du, oso hitz gutxitan, Einstein-en ideia-iraultzaren berri.

Etxebarria-ren artikuluak, irakurrita ikusi dudanez, ez da azkeneko egiztapen ondorio gisa ekarria, bere buruz sortua baizik. Alegia, Einstein-ekiko jakin-mina bizirik dagoela.

Orain dela 66 urte judu famatuak hasi zuen ideia-iraultza ez da agortu. Einstein-en ideiak ezin harrigarriago gertatzen zaizkigu gaur berton ere, 1971-on. Eta puntu batetan esan behar dut horregatik ez natorrela Etxebarria-rekin bat: ez zait iruditzen Einstein-ek «garai-ko zentzu komunak» soilik astinduta eta dardaratu zuenik, gairkoa ere astintzen eta dardaratzet bait du. Etxebarria bera lekuko.

Munduaren ideia albarazi du Einstein-ek goitik behera Baina harek erakatsi zigunaz ziharo jabetzen, txit zaigu zail; baina matematika-alderdia kontutan ez harturik ere. Eta, ene ustez, denborari buruzko teoria du Einstein-ek denetan harrigarriena.

Hots, Urrian beran munduko prentsak jakinarazi dienez, berriz ere beste egiztapen bat egin dute aste hauetan bi fisikari: Joseph Hafele-k eta Richard Keating-ek. Biak amerikatarak. Hru erloju atomikoz baliatuz, eta hgazkin arruntetan Lurrari bira oso emanaz, hiru erlojuen arteko ordu-liferentziak kontrolatu nahi zituzten (erloju bat Washington-en utzi dute geldirik, eta beste biak berain eraman dituzte ibiltari). Kalkulua hertsieratsiki egin nahi duenez gero, ez dakigu oraindik xuxenki eta xehexeheki zer ateraki duten. Baina, larri-larrian, lehenengo axaleko kalkulatu bat egin dute itsita berehala; eta Einstein-en formulak eskatzen zituen «desorduek» atxeman dituzte beren hiru erloju atomikoen artean (0,0000004 segundu, oro har). Berriz ere, beraz, prasiak zuzenetsi du zientzia-teriaz; eta Nobel-ari bikoitza izandakoaren zientzia-zehaztasuna eta ideia-egokitasun apartak berriz agetu dira gailen.

Lau hamar-miloioren segundu... Zer axola? Ezer ez da!... pentsatu dukezu agian.

Hots, axola haundia du denbora ezin apurrago horrek, axola ezin haundiagoa. Denbora (eta espazioa) ez bait dira (Einstein-ek gero dakigu) abstrazio bat; ez bait da denboraren joana ustezko fenomeno huts bat, Bergson filosofoaren izan zuen eztabaida famatuan Einstein-ek argiro erakutsi zuenez; ulkerera edo barne-egitamu edo «kategoria» huts bat ez delako.

Denbora eta espazioa elkarri iratxekirik daude, elkarrekin zeharo trabaturik, txanpon baten diametroa eta lodiera berez-ezinez diren bezalatsu. Lilura eta ez-jakintasun hutsa da denbora espaziotik at pentsatu nahi izatea. Nahi hainbat geometria asma dezakete matematikariek (Euklides-ena eta honen intuizioak barne); baina bakar bat da egiazi dagokiona: Einstein-ek erakutsi duena.

Denboraren isuria, horrela, referentzi-sistemaren arabera da; eta denbora-isuri horren abiada edo habaila, neurtzen duen erlojuaren mugimenduak baldindua da, eta al dakorra funtsez.

B. Russell-ek orain dela 50 urte argiro azaldu zuenez, habaila haunditan, bi misilotan joango bagina geure lagun bat eta gu geroni, nor berean; eta biok espazioan elkar gurutzatuko bagenu, optika-itxurakeriak oro eta karkulu guziak ederki gairiditu ondoren, bestearen zigarroa geurea baino polikiago erretzen dela ikusiko genuke, beste misilkoentzako denbora guretzako baino geldiago bait litzan. Eta, alderantziz, beste misiloen letorkean, gauza bera pentsatuko luke gure zigarroez. Elkarrekiko bekaizkerian haiek eta gu, dio Russell-ek. Eta bidezkoa litzake: ezen geure biziera laburrago bait zaigu guri, geure erlojuetan eta bihotz-taupadetan, bidari denaren biziera baino. Ez da hau itxura-arazo bat: hala da mundua. Ez dago denbora-neurri absoluturik. Eta hauxe egiztatu dute berriz bi fisikariok aste hauetan, Einstein-en teoria bitxiak berriro funtsatuz.

Baina errelatibotasun hori, Etxebarriak egokiro gogorazten duenez, inertzia-sistema ez diren kasotan (alegia, habaila aldagabeen mugitzen ez direnetan) aldatu egiten da izanaz, eta absolutu bihurtzen. Misilo baten astinaldiek, abiadurek, geldialdiek, eta, hitz batez, inertzia-sistema ez izateari dagozkion zakarkeriek, absolutu egiten dute denbora aldakorren fenomenoak. 1916-an Einstein-ek bere Errelatibitate Zabaldia presentatu zuenean, beste azalpen sakonago bat eman zion 1905-er geroztik salatutako fenomenoiari.

Gehien-gehienik denboraren habailaren errelatibotasuna onhartzeko gertu baldin bagaude ere, nekezago zaigu denbora liferente horien sustraia onhartzea. Baina denbora azkarrago joaten zaio geldirik dagoenari, abiaduratan eta geldikadatan astindua dagoenari baino. Isiltasun baketsuan azkarrago doa denboraren jarria, nahaspila orroatsuan baino! Eta honetan ez dago ene aldetik olerki-nahirik, egia-behar eta fisika-lege huts eta hotza baizik.

Horretatik Langevin fisikari famatuak asmatu zuen bidari bitxi hura. Eman dezagun, esan zuen Langevin-ek, bidari batek Lurbiratik ihes egin duela misilo batetan, eta ia-ia argiaren habailan egiten duela Kosmoan zehar bidaia luze bat (habaila hori, xuxenki, 15 km/seg. txikiago izango da argiarena baino). Misilo azkar horren bidaia, joan-etorrian, ez da inertiakoa. Eman dari horrek lurra berriz ikutzen dezagun orain, zion Langevin-ek, bi-duela, eta bi urte pasarik markatzen diotela misilo-barneko erlojuak (denbora-tarte berbera atxe-

mango luke bere taupadak neurtuz, eman dezagun). Lurrean ez luke halere bidari harek inor ez ezer ezagutuko, gure Lurbiran (inertzia-sistema) 200 urte igarok bait lirake. Bidariaren anaiak, eta ilobak berak oro, aspaldidanik lirake hilak eta ahaztuak!!

Ilargiraino iritsia den Amstrong ospatsua, honengatik, gazteago da gaur (galileotar edo inertzia-sistema ez den Apolo zakar eta azkar batetan gora eta behera luzaz ibilia delako) Lurrean mogitu gabe gelditu izan balitz baino. Honek ez du gaur dudarik.

Zenbates gazteago? Ez da gaztetasun-doi hori urtetan neurtu behar, jakina; segundu-milarenetan baizik. Zer da-izan misilo baten habaila, argiarenaren ondoan? Zer dira Apolo-ren 11 km/seg., argiari dagozkion 300.000 km/seg. ondoan? Ezer gutxi. Abiada txiki hauentzako, horregatik, Einstein-ek erakutsi dituen liferentziak, arrunt txikiak dira; eta «intuizioa» eta zentzua, xuxenak iruditzen zaizkigu: «Zer axola, zahartzeari buruz, hegazkin bat hartzea ala ez hartzea? Zer axola ilargian bizitzea ala Lurrean? Denbora bat da denontzat».

Idea hauek, ordea, oso zentzudunak izanagatik ere, faltsuak dira osoki. Denbora ez da arimaren ideia bat, fisikazko neurri material bat baizik. Apolo batetan ibili direnak gazteago daude gaur, joan ez direnak baino. Eta ilargian bizi izanez gero, orduak azkarrago joango lirake Lurrean baino. Grabitazioaren jopu da denbora, aldera haur batek pusterri bat botatzen duenean bezalaxe.

Baina utz dezadan puntu hau beste baterako; eta mintza bekizkigu orduan astronomilariak.

LARRESORO

ARGIA

Zuzendaria:

MIREN JONE AZURZA
ARISTEGIETA

Nafarroa-Kantauri eta Aragoi-ko Kaputxiнок argitaratua (Kale Nagusia, 50-1.ª. Burlada-Pamplona).

Donostia: Okendo, 22
Tel. 42.66.66

ARPID SARIA:

Berruan 250 pezeta

Korreo batasuneko orrietan 300 pezeta

Atzerietako beste orrietan 320 pezeta

Aldez Aurrez galdetu

Salmetan (ala bakoitza) 6 pezeta

Nafarroan Bakerik ez...

Nafarroaren egoerak zer esana franko sortarazi du azken hilabete hauetan. Azken urte honetan zehar sortutako huelga, istilu eta burruak egoeraren larria erakutsi digute, etorkizunaren iluna, bakerik ezaren garrantza... Eaton Iberica, Potases de Navarra, Imenasa, El Pamplonika, S.A., eta abar ez dira guretzat, hain ezegunak, bertan gertatua dala merio...

Nagusiek diotenez, hamar dira huelgapean egon diren lantegiak, 172 egun bertan galdutak, handia huelgen bidez leporatu zaizoten kaltea. Baina, zerk sortarazi du guregungo egoera? Ez ahal dira bidezkoak langileen eskariak? Zergatik elkarriketari ez zaio behar hainbaterako jarraipenik eman?

«MAS» erdal aldizkariak agertarazten digunez, Nafarroaren ekonomia egoera ahula eta indargabea dugu benetan. Lanik eza nabarmen-tzen da han eta hemen. Uzta-aren 23 an, adibidez, 2.679 langile euskal lurralde honetan. Abuztuaren, langabeak ez dira gutxituko, gehitu baizik, %eko 3,4 izatera etorriaz.

Ez genduke dato eta estadisti-

karen bidez nehor aspertu nahi, sarritan zenbakietara ere ohiu egiten gera eta. Hona hemen esku-lan ugarria, esku-lan merkea, oraindik ere azokaren diru legez ordaintzen baita lana. Salgai ugari, prezioa larri... Baldin bada langile aukera, jorralak behera...

Interesgarriak guretzat, Iruñeko aldizkariak, Tomas Cabarreron ahoz, jasotzen dizkigun hitzak: «Alderdi-keriak alde batera utzirik gure egitekoa muga dezagun, langileari zor zaiguna eman dezaiguten ahaletin du gaitzen, gizarte barruan gaitzotzekoan pareko izan gaitzen. Hau lortzeko era ere gure esku behar luke, geure sindikatoa, geure gidari eta zuzendariak...».

Imenasan gertatuaren berri badakizute, noski. Prezioak gorantz jotzen dutela oharturik igazko konbenioa eraberritzea erabakitzen dute. Ofizialistek ez beste langilek burruari ekiten diote. Lantegiko arazoa konpontzen ez delarik, kanpoan ere agerkunde eta haserrikerik ez da falta...

Urte txarra oso aurtengoa, eta batipat nafarrentzat. Hainbeste lan-

tegi itxierazteko arrisku bizian, etxegintza eta konstruzioa erabat motel eta geldia onean gauzak konpontzeko bideri gabe. Ez, ez da bakerik sumatzen, ez nagusien buru bihotzetan, ez ta langileen sakela eta familieta. Are gutxiago lanik gabe aurkitze diren hainbeste etxetan.

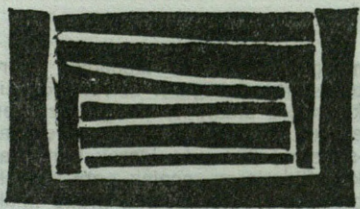
Aurrerantzean er ez dira gauzak nolahi aldatuko, ez dirudi luzaroan bere onera itorriko direnik. Egin izan diren dir eskeak ere ez dute ezer konpontzen, zauriak gozatu baino. Baina nabaki nagusiak hartzen ez diren lartean...

Igaz eguberri ja triste eta ilunak izan genituen. Urten ere gauzak lehenean daudarik, ez da alaitasun handirik izaro zenbait euskal sukaldetan. Nafarroan, langabe-tuen etxetan ez da abestirik entzungo, umetxoek e dute erregetan amets egiterik izango, ez da egiazko bakerik izan.

Aurten, Eguberri ala, norentzat alaia?

Ikkel Ugalde

ZENBAit gaRA

BERRIAK

● Feriyak erregetza irabaziak 1499 urtean, Napar mendiko bortz errietakoa Lesakan. Era honetan, 1499 urteko lege batek dionez, Lesakako herria gai dugu geroztik, bere eskualdeko feriak antolatze-ko.

Azaroaren 24 eta 25ean, danetarik izan zen bertan. Bertsolariak, haizkolaria, soka-tira eta gainontzeak. Baina guzti honetaz badaki oraingoz irakurleak, Basarri jaunaren luma arinari esker.

● Azaroaren 25ean. Erreterian, «Andra Mari» izeneko abesbatzak kanta aldi eder bat eskaini zuen. Lehenik, Aita Donostiak 1619 urteko kanta zahar batez moldatutako «Aingeruen Erregina» kantatu zuen.

Ondoren, sehaska kanta bi, Aita Donostiarenak ere, eta azkenik, lehen zatia bukatzeko, «Biri-Biri», Iruretagoienarena.

● Hilaren 26an. Joan-beharrak Mondragoera eraman gintuen. Egund berean hain zuzen, Eibarren, Alvarrez Enparantza kritikalaria «Simon Arrieta eta Euskal Pinturaz» mintzatu zen.

Honako hitzaldi honekin hasiera eman zitzaion Simon Arrieta zena-ren pintura lanen erakusketari.

● «Oñatz» taldeak eraturik, «Ez Dok Amairu» delakoaren «Baga, biga, higa» sentikaria programatua zegoen hilaren 27an. Oñatin, Itxura denez, sarrerak saltzen jarri eta gero debekatua izan zen aipatutako saio hori.

● Hilaren 28an. Azkoitian, Madrilén ospatu berri den gotzain eta apaizen arteko biltzarri buruzko hitzaldi bat muntatu zen. Hizlari, Jose Maria Galarraga erretorea. Euskaraz mintzatu zen.

● Egund berean, Portugaleten, jai aldi bikaina. «Danok bat» izeneko zortzikotearen saioaz.

—Hilaren 30ean. Zumarragan, Aita Luis Villasante Euskaltzainburua, «Euskara Idatzia»ren Batasunaz» mintzatu zen. Hona azal azalez berderen, erabili zuen gioia:

—Literatur Hizkuntza. Konzeptu honen esangura. Herri hizkuntza, hizkelgiak eta gainerako hizkuntza.

—Batasun bidea. Beste zenbait hizkuntzak bide horretan urratu dituen lehen urratsak.

—Euskararen egoera. Arantzazu 1968.

● Hilaren azkenean ere, 30ean. noski, Eibarren, San Andres jaia. Historia gutiko jaia. Bezperan, goizean goiz, «txupinazoa» Udaletxean, jendea berotze aldera edo. Iluntzean, tanborradarik ez, eta inor berotuko ez duen Erreginatxo epe-la. Jaiari, euria eta euria, goitik behera gainera.

● Tudelan, bertako dantzari taldea eratzaile delarik, prestatuak dira folkloreaki buruzko lau hitzaldi.

Abenduaren 2an. eta 16an. «Nafarroako Folkloreaz». Hizlari, Iruñeko Udalaren Dantzari Taldearen zuzendari den Patxi Arraras. Hilaren 9 eta 23an, berriz, «Euskal Folkloreaz», Aita Barandiaran hizlari dela.

● Abenduaren 5ean. Iruñen, Aita Donostiaren omenez gainera, «Ametza» Koruak eta «Oskarbi» taldeak jai aldi entzungarri bat eskaini zuten.

● Hilaren 11n. Gasteizen, beste jai aldi bikain bat. Zarauzko «Oleskariak» eta bertako «Araba» deritzan koruaren saioarekin.

● Itziarren eratzeko dira euskara alfabetatze ikasaldiak. Ikasaldi hauek Debako Ikasketa Batzordeak eratuak dira.

● Baztandarren biltzarrekoak elkarturik, erabaki berria da 15 milioitako presupuesto bat. Honako milioikada honekin frontoi estali bat eta piszina bat eraiki nahi da.

● Biarritzko «Xelitzarrak» deritzan dantza taldea irten berria da. Austria eta Yugoslavian zehar eratu duen oster bat moldatzeko asmotan.

● Lapurdiko Ziburun martxan ari da «Euskal Elkargoa» izeneko elkar-te bat. Legarralde, Haran eta Herandorena jaunaren zuzendaritzaren pean, euskal kulturaren zabalkun-dea helburutzat duen elkartea du-gu. Zenbait asmoren artean, bi hi-labetetik behin aldizkari bat ar-gitaratzekotan ari dira (euskaraz eta frantsesez), bai eta beste zen-bait liburu eta diska ere.

● Parisen bizi diren euskaldu-nek argitaratu ohi duten «Elgar» izeneko aldizkaria jaso dugu. Lehenengo orrian bertso hau irakur dezakegu:

Bizi dadin eskuara
orai eta gero,
Berma gaiten hortara
Euskaldunak oro!

Hala ere, «Eskuara» guti ager-tzen da aldizkarian barrena. Berts-o bat edo beste ezezik, guztiz frantsezeraz idatzia dago. Dena den, delako «Elgar» aldizkari honek Parisen sakabanaturik dauden eus-kaldunak «elgartzan» baditu, ez da berau guti.

● Donostian, hilaren 3an. «In-dustrias Graficas Valverde» empre-sak eraturik, nazio-arteko argazki lehiaketaren agerpena ospatu zen. Dantza gaitzak harturik, 360 argaz-ki zuri-beltz, 89 kolorezko eta mo-du oneko «lunch». Zer gehiago? Bai Z. Argiakoei joateko deia. Izan ere gure kategoria zensura lane-taz beste ere egon daiteke.

AIPAMENAK

● «Redención» deritzan aldizka-riaren azken zenbakian, Jose Luis Lizundia mintzatzen zaigu Aramaio herriaz. «Bertan bizkai eraz hitz egin arren, giputxer egiten dira eliz-kizunak. Gure uste apalez, edo bertakoan edo euskara batuan egin behar litzakez, beraz, norberare-nean edo danonean, baina ez ino-renean».

Arrazoi handia du Lizundia adis-kideak. Hala ere, zoritxarrez, ez da hau Aramaion bakarrik gertatzen.

● Areso, Nafarroako herri txiki bat da, Leitze inguruan dagoena. Guztiz 350 biztanle omen ditu, ne-kazaritzan eta egurgintzan aritu izan direnak oraintsu arte. Gaur egun ez ordea, Leitzu bertan dute tailarreko lana, eta urrutia joan beharrik ez.

Aurten arte Aresen ez zegoen argirik, hau da, elektrizididerik. Nafarroako Diputazioak lau milioi presupuestoa onartu du aresotar-reei argia eramateko. Dударik ez, Juan Olaetxea alkate jauna, Ares-oko kondaira txikia bezain garrant-zitsuan oraingoz sartua dela.

● Mundua aldrebeskeria bat bai-

no ez da. Hangoek hona nahian, hemengoek hara ihesik. Nor bere etxetik kanpora. Madrilén «Euskal Pinturaren 50 urte (1885-1936)» izen-eko erakusketa bat muntatu den artean, Gasteizen ordea, «Españia-ko Pinturaren 50 urte (1900-1950)» deritzan beste erakusketa bat era-tu da. Ez ote zaio inori gogoratu aldrebes egitea?

Dena den, Madrilдарrek ikus ahal izango dute, euskaldunok ikus-terik ez duguna, alegia, euskal pin-tore onenetakoen kuadrak. Hona hemen zenbait pintoreren izenak: Regoyos, Zuloaga, Uranga, Tellae-txe, Arrue, Losada, Ricardo Baro-ja, Aranoa, Olasagasti, Urzelai, etab.

● Euskaltzaindiak amaitzen di-hardu Bilboko Ribera kalean sasoi batetan hasitako eraberritzea. Orain beste asmo bati ekin dio, liburu-tegiari hain zuzen. Izan ere, inork antolamenduk euskal liburutegi abe-rats bat eduki behar badu, Eus-kaltzaindia bera ez da edozein. Al-fonso Irigoyen euskaltzain jauna, Euskaltzaindiako liburutegiko ardu-radun izendatua dugu. Berari da-gokio ba liburuen bilketa eta kata-logazioa.

Ez dakigu Euskaltzaindiak zer eratako liburutegia duen egun. Ez dakigu ere nola konponduko den aintzinako liburuak bereganatzeko. Mikrofilmak eta aipatu izan dira. Baina, dena dela, Euskal Herrian barrena argitaratzen diren liburu guztien egileek edo editorialek ale bana bidaliko baliokete, gure ondo-ren etorriko direnek beste zere-gintxo bat gutiago edukiko lukete.

● Idiazabal (Beasainen ere bai), Guraso Elkarteak eraturik, drogei buruzko hitzaldi bat izan da. Agian bailorregi izan gaitzeko, baina, baderitzagu azken bolada honetan gehiegia garrantzia eman ohi diegula eta horretako drogei. Izan ere, horrenbeste premia ahal dago Idiazabalen?

Ez dakigu, zehatz mehatz, hara-ko droga zenbaieraino hedatua da-goen. Baina droga era hori ahal da bakarra eta kaltegarria? Ta-korra ez ahal da droga? Eta ez ahal gara euskaldunok edale amorratuenak, bai eta alkoholizatuenak ere? Ez ahal da droga fobalia, ez ahal da droga gunerokoa, eta ez ahal da droga...

Behin, Leridako «Aran» deritzan haranean ginela, Gausach herrix-kako ermita batitara joan ginen. Atarian bertan ezagutu genituen Ipar Amerikako guraso batzuk. Biak, senarra nahiz emaztea, uni-bertsidade batetik irakasleak, hi-rurogetaka urte zituzten. Nolabait hasi ginen gure asi ingelesez mintzaten, eta nolabait ere, drogaz mintzatu ginen.

Amerikarrok ez zioten garrantzi-rik ematen drogari. Unibertsida-dean barrena ohiara hedatua omen zen. Beren semak ere zale sa-marrak omen ziren. Berak, gura-soak, ez, Behin probatu omen zu-ten eta ez omen zitzaion gusta-tu...

Bestalde, guri dagokigunez, be-netan kaltegarri dela edo daite-keela uste badugu, hobe dugu isil-du eta ez aipatu. Bestela haurre-kin gertatu ohi dena gertatuko zaigu guri ere, alegia, zenbat eta ge-hiago entzun txarra eta onarezina dela, hainbat eta gogo gehiago eta irrika biziago.

● Egurra ematen ari garela esan digute. Egurra... bai, egurra. Beste hainbeste eta gehiago gutiegi liza-teke. Bergararre eman genion eta «Martin» albistria sortu zen. El-goibartarrei hiru-palau hitz esan eta, hor ari dira Etxepetarrek jo-take. Oñati ipatu eta, ohar-tuz edo oharkabe, «Comas» ari zaigu lanean kemensu. Nori tokatzen zaio hurrengo xanda?

● Hain zuzen «Martinek» postal bat bidali digu. Behar bada postal batek ez du garrantzi handirik, bai-

na, Erromatik datorrenean... ahi! orduan bai. Erroma ez da Bergara. Bergara ere ez Erroma noski.

Bergaran sei edo zazpi erdal al-bistari zeudela eta, bota genion bere garaian bergarrei ziria. «Martinek» erantzun zigun, Martin Elexpuruk, «Asti» baserrikoak. «Martin», alfabetatze biltzar bate-tan ezagutu genduen, Bergarako «goiko trenak» azken fiuuu-fiuuu jo zuen egunean hain zuzen. Geroztik, Martinek utzi egin zion berri ema-teari, eta luze samar irizita geun-den honen isiluneari. Eta horra hor, azkenik, Erromatik bidalitako argazkia.

Martin, filosofia ikasten ari da Erroman, gero ikastolan lan egi-teko asmotan. Ekin eta jarrai. In-jinieru, ekonomialari, zientifiku eta beste ikas maila praktikoren bat ikasi behar bide den mundu honetan, bada oraindik filosofia ikasten duen erromantik bat.

Oraingoz, pentsatua duzu irakur-le, ba... filosofia eta Erroma... Martin hori apaiza edo apaizkumea duk. Ez ba, gaizki pentsatua gero! Zer ote den? Eta hiri zer ardura dik? Hala ere hain irakurle sutsua haizelako, sekretutxo bat kontatu-ko diat. Ez esan inori gero... Ha-tor hona, urrago, belarrira esango diat eta... Idiazabaleko drogen au-keratzailea.

LIBURUAK

● Inork esan beharrik gabe ba-dakigu geuk, ondo jakin ere, Marx-ek eta Zuberoako pastoralek elka-rrekin zer ikusi guti dutela. Entzu-na dugunez, Marx-en suhina izan zitekeena Lissagaray zeritzan, bai-na, hala ere, puntu honi ezin di-zaiokegu gainontzeko garrantzi-rik eman.

Dena den, Lur-ek «Lan Alokatur-a eta Kapitala» eta «Kaniko eta Bel-xitina» bata bestearen ondoren argitaratutako liburuak gaur sail honetan aipatzean, elkartu egiten zaizkigu, ezin bestean, eta gezurra dirudien arren, kidetasunik badute irakurlearen aurrean behintzat. Ki-detasuna tristea, irakurle ezaren ki-detasuna hain zuzen.

Lur Editoriala ur handitan mur-gildua dugu aspalditxo, eta gutie-nik, olatuak nahiz ekaiz izugarriak izan, igerian polito dakiela ongi asko probatu digu. Hau guzti hau, editorialari berari dagokionez. Bes-talde, editorial horren harpideduna-ri, edo hobeto esan, irakurleari honetan behintzat bata ez dakar besteak besteak dagokionez, beldur gara ez ote dugun oraingoz itoren bat edo beste.

Lur-eko arduradunak erabat langi-llak ditugu oro, eta programazio-tan iaioak direla aski erakutsi zi-guten lehen urtean. Geroztik ordea, ez dakigu... ez... dakigu.

Zer gerta ere, Euskarak gai guz-tiak urratu beharra du, eta politi-ka, ekonomia, soziologia eta gaine-rako zientzia «berriak» ez ditu zer bazterrean utzi. Apurka apurka, kultura goi mailetara hel gaitzen, noiz edo noiz ekin behar diogu, eta nor edo nor izan behar dugu aurrelaria.

Aurrelarien jokoa eskasa izan ohi da. Sarri, luzea, astuna, asperga-rria eta gehienetan txalo handirik gabekoa. Irakurle guti izango du, eta hain zuzen, bere lana irakurri-ko ez dutenak izango dira bere etsa-irak eta kritikalaririk amorratue-nak. Erruki zaigu idazle aurrelaria. Erruki, irakurle gabeko idazlea. Eta hala ere, hain gaude bere pre-mian...

«Lan alokatua eta kapitala», Xa-bier Kintanak moldatutako liburua, ez dugu uste hamar harpidedune-tatik bederatzik erabat irakurri du-tenik. Batek baino gehiagok galde-tuko du bere kolkorako:

—«Horrelako liburu bat argita-ratzeko premiarik ba ote dugu?».

—«Ba... noizbait, bai».

—«Aurten, 1971 urtean bereziki?»

—«Zergatik ez?».

—«Liburu honek ezer eskaintzen ahal dio euskal irakurleari?».

—«Ba... bai eta ez».

Ez. Ez digu ezer eskaintzen Marx-en liburu soil bezala. Seguru asko Marx-en obra hori (hobeto esan, horiek) irakurri nahi duenak aurkituko du beste nonbait bide leu-nagorik. Baina, noiz arte izan be-har du euskaldunaren gaitasuna ho-rren mugatua? Bestalde, estudio bezala, alegia, liburu hori presta-tzeko itzultzaileak behar izan duen hiztegia, guztiz praktikoa eta be-harrezkoa dugu beste zenbait urra-tsetan arituko bagara, eta euskara afariketarako baino gehiagorako izango bada.

«Kaniko eta Belxhitina» delakoaz ordea, zer esan? Badaiteke orain arte esandakorik ez duela guti bai-no balio Zuberoako pastoral honen-tzat. Zer esan genezake beraz, zer-txobait bederen, haren ohorez? Be-har bada besteren batek hartu be-harko du txanda, guk ez diogu ez-er-tariko defentsarik bilatzen eta.

«Ea nolabait kultura mezprextatu horrek, euskal edo pseudo-euskal oligarkiak eta burjesiak hain zapal-du horrek, bere gauzatze eta bu-ruratzeko osoari bide bat aurkitzen din», esaten digu, azentu eta guzti (zergatik ez dakigularik), Gabriel Arestik hitzaurrean. Ez dakigu ere «oligarkiak» eta «burjesiak» zube-rotarren pastoral batekin zer ikusi-rik duten. Agian, pastoral bera irakurtzeko gai ez garelako. O-ne-nean, liburuan barrena ondo esplika-tua egongo da. Hala ere guk ez jakin, ez eta jakin ahal izan ere.

«Pastoral honen argitarazioarekin LUR editorialeak beste zerbiztu bat errendatu nahi ukan dio euskal Herri xehearen kultura propioari. Agian gauza bat da eskua luzatu, eta beste bat norekin elkartzea eduki izatea. Beldur gara honako prestatzaile honi ez ote zaion es-kua nekatuko.

Argitra berriak ditugu zuberoa-rran bi lan. Lehena, Yon Exaide-ren «Etxahunen bertsoak gipuzko-eraz», eta bigarrena «Atsotitzak eta Neurtitzak», Larresorok moldatua. Bata zein bestea, lehena gehiago noski, irakurgarriak ditugu. Zer eskaini dute irakurlearen aurrean. Ho-nako honi ordea, ez diogu bilatzen ez buru eta ez hanka. Ez diogu antzik ere ematen honelako liburu batek zer egin dezakeen gure gaur eguneko literaturan barrena.

Lehen erruki zitzaigun idazle au-rrelaria, orain erruki zaigu Lur-en harpideduna. Eta eseri gaitzen la-sai, orain «Sozialismoaren frogan-tzak» datozkigu eta. Agian aurreko biak baino irakurterazagoa izan daiteke. Abantaila guztiak beharko ditu, Lur Editoriala sortu zenetik egon den giro eskasenean sortze-koa bait da.

Izan ere, txarrenean ere, tarteka marteka, nobelatxoren bat eskaini-ko baligute... Seguru asko, «Kani-ko eta Belxhitina» bera ere, nobela biren artean argitaratu izan balitz, ez zen gaur harpideduna nora ezi-nean aurkituko. Gaiak ezezik, pro-gramazioak ere bere garrantzia du editorial batetan. Bai eta «pseudo-euskal oligarkiak eta burjesiak» zapaldutako herriaren patrikan ere.

Noiz, kopatxo bat edanaz, patxa-daz irakurtzeko zertxobait?

LAN ALOKATUA ETA KAPITALA. ALOKAIRUA PREZIOA ETA IRABA-ZIA. Karl Marx. Lur Editorial. Do-nostia 1971.

KANIKO ETA BELXITINA. Jakes Oihenarte. Lur Editorial. Donostia 1971.

AMATINO

GALIZIAREN BERRI Italiako sindikatoen batasuna

«Galizia atzeratua arkitzen dela, ekonomi aldetik, agerian dagoen gauza da». Honela hasten du bere agerpena «Banco del Noroeste»-ko Buruzagi den J. Menendez Ponte jaunak.

Lehen sektorean, % 57 lankide enplegatzen da; ez da, beraz, harritzekoa emankortasuna, lankide bakoitzeko, txit urria izatea.

Galizian, inbersioa, batik bat, industrian, indarrik gabe doa. Españi guziarekin alderatuz, Galiziako inbersioak % 60 baiño ez dira, pertsona bakoitzeko.

«Per capita» errenta, beste inñon baiño beherago dago Galizian. Nazioaren erdi mailaren azpitik, noski, % 75 baizik ez delarik gallego bakoitzaren errenta.

Gallego familaren gastu egitura, ekonomia atzeratu batekoa da. Jendetza aldetik, hertzen doa Galiziako herrijendea, Galiziako lurreen bizi dena, alegia. España guziko jendetzatik %12 Galizian bizi zen duela gutxi. Orai, aldiz, % 8 ezpada 9 baiño ez gera, dio aipatu jaunak.

—oOo—

Industrian, % 20 lankide bakarrik dago; zerbitzuetan, 22. Industri-ataletan hauek dira nagusi: hazkurriak, eta metalurgia.

Industriatze bideetan, alabaiña, ez omen da aurrerapenik nabaritzen. «Petroleoaren iraztegiak» beste anitz lantegi erakarri araziko zuen itxaropena, hutsala gertatu omen da.

Zergatik, galdetzen dio Actualidad Economica-ko gazetalariak? Zeren eza daukazute Galizian, industriatzearen abiadura bizkortzeko, Kapital finantzeruarena, apika?

Joaquin Menendez Ponte-ren erantzuna hau izan da:

Galiziako herria aurreratzailea eta gordezalea dela mundu guziak dak. Hain zuzen, familiako diru aurreratua, 1967-an, %-16,6 izan zen. Har kontutan, nazio guzikoa %-7,5 baiño ez zela izan.

Beraz, diru-kapital iturburu oparoa dago Galizian. Bere «pobreziaren katea» hausteko adina diru aurreratu sortzen da, hemen, baldin diru hori inbersio aukeratueta zuzendu eta eramana izango balitz.

Galizian urtero, 12.000 milloi aurreratzen omen da eta diru-erakunde bidez, 4.000 milloi kanpora ateratzen direla dio aipatu jaunak. Estaduak, 1 Hazkunde Planean, 10.500 milloi inbertitu zituela Galizian, lau urtetan.

Bestalde, Galizian dagoen Banku sareak, muturrak eta buruak handik kanpora daduzkala, beraz, inbersio erabakiak ez direla han barnean egosten eta sortzen.

La Coruña eta Vigo-ko Hazkunde-Poloek, zenbait frutu ekarri duela, nahiz uste zen adina ez lortu. Hontan ere, frutuak ere arras iorriagoak izango omen ziren, zalantzarik gabe, baldin Poloak balzatu aurrez, infrastrukturako inbersioak egiñak egon baziren.

—oOo—

Banku erakundeari egiteko handia egozten dio bankulari honek, Galiziaren hazkunde bideetan.

Nagusiki, Banketxe Industrialei. Hauen eginkizun propioa zera omen da, industriak sortaraztea, epe luzeko eta erdiko kredituak emanez. Legeak hori agintzen omen die Banketxe Industtrialari. Bestalde, legearekin batera bankulari honek, italiar ekonomilari ezagun baten arrazoia aurkesten du. «G. Di Nardi ekonomilariak dionez, produzioko indar eta ondasunak, sortu diren lurraldeetan landu behar direla (hein bidezko batetan, behintzat), industri berriak sortuz eta herriko jendeari lantokiak apailatuz».

Legeak, Bankuei espezializatzeko manu egin zienean, Galizian Banku gallego bakarra bertan kokatu zen, Hazkunderako Banku izateko. Banketxe hori, hain zuzen, zera omen da «Banco del Noroeste» deritzana.

Gaun honen hitzak berak hartuz: «Bankuak gallegoen diru aurreratua biltzen duelarik, bere egiteko nagusia hau da, hots, kapital hori bertako inbersio emankorretaraztea, batik bat eskualdeak beharrezkoen dituen industri eragilleenak sortzen bultzatuz eta lagunduz. Horretarako, Bankuak, nahi-ta-ez, lantegiekin eta Unibersidadearekin hartueman biziak ukan behar ditu».

Emigrazioaz ere bere iritzi eta kezak azaltzen ditu. Larregia omen da gallegoen ihesa. Jendetzak «berezko hazmena» du, jaiotze-heriotze balantzan. Galizian sortu diren gallego semeetatik bostetik laurek, galizieritrik kanpora aldegin beharra izan omen dute.

«Gazteak dire, noski, aldegiten dutenak, eta Galizia deskapitalizatzen doa herri-jendetza zahartzen doan arabera».

Gehiagorik ere ba dio, gallego bankulari gazte honek. Ez dut, haatik, luzatu nahi.

Laburpen hau egitera, halere, bi gauzek eragin didate. Lehen, esanak, mamiak, azterketak, diagnostikoak. Baiña, agian, areago bigarren alde edo sahiets honek: nork dio guzia? Entzun dezute. Bankulari gazte batek, gallego bankulari batek. Ez gaide ez ohituak gure bankulariei (ez, barka), hemengo bankulariei gisa hontako mintzoa entzuten.

A. G.

Orain dala gutxi, Florentziako irian, batez beste 6-7 bat milloi langile bazkide izango duten Italiako iru sindikato indartsuenen zuzendariak bildu dira. Gauzak zehatz esateko iru sindikatuon indar eta joerak hauexek dira:

—C.G.I.L. erakundea da iruretan indartsuena. Honek 2,5-3,5 bat milloi bazkide du. Bestalde erakunde honen %-eko 60 langile komunista da.

—Italian bigarren sindikaturik indartsuena C.I.J.L. da. Kristau demokrata joerako erakunde honek 1,5-2,5 bat milloi bazkide du.

—Irugarren eta azkena datorrena sozial demokrata kutsuko U.I.L. sindikatoa da berriz. Gutxi gorabhera milloi bat bazkide du sindikato honek.

—Iru sindikato hauek bildu dira iru egunez beraz. Batzarraren elburu edo nahia batasuna, erakunde batasuna eta horretarako behar ziren bideak eta epeak erabakitzea zen. Horixe erabaki dute ere. Laster Itaian ez dira iru erakunde, bat bakarrik besterik ez da izango. Sindikato bakoitza desegindutik erakunde berri bat bakarria sortuko da alegia.

—Batasun hau, 1973 garrenge otsailla arte ez da egingo ordea. Aurrez sindikato bakoitza desegin egin beharko du. Datorren urtean iraillan sindikato bakoitzak, egingo duan bere azken batzarraren bidez desegin da geldituko da. Gero bost illabete gelditzen Zaiote erakunde berria osatzeko.

IRU BATASUN JOERA

Ala ere ez dira denak bat. Erakunde batasuna denak nahi dute. Erabaki diran epeak ordea ez dira denetatzat gutozko. U.I.L. sozial demokrata kutsuko sindikatuak, bat baino gehiago dago ain zuzen batasuna azkarregi egiten ari dala esan duena. Hauen iritzi guzuz obeto eltzeoko oraindik beste urte bete bat gehiago behar litzake.

C.I.S.L. erakundeko Sartori jaunak eta bere lagun batzuek ere berdin pentsatzen dute. Hauen iritzi, Italiako gizartearen erakunde berriaren eginkizuna, zer eta nolakoa izangodan erabaki ez delarik, 1973-garango otsaillan egingo dan batasuna azkarregi egindakoa izango da.

Baina badira alderantziz pentsatzen dutenak. Bai C.G.I.L. eta bai C.I.S.L. erakunde buri alorreko langileen iritzi, gauzak motelegi dijoatze. Joera honetako zuzendariek, bat ez datozela adierazi nahirik ez dute Florentziako biltzarraren itzik ere egin.

Batasun hori ahalik eta azkarren sortu nahirik, ill honen 16'an egingo dute beren biltzar berezia burniko langileek.

Datorren urtean ekainerako batuta egotea ez litzake arritzekoa izango. Batasun bide honetan bereziki bultzatu dutenak burniko langileak direla googan izan behar da.

Batzuentzat azkarregi eta bestentzat makalegi, dene dela batasuna egingo da. Eta artu dan erabakia ez pentsa erreza izan danik.

Horretarako, txikia ez zan zenbait eragozpen gaindu beharra egon da.

EZTABAIDAREN IRU PUNTU

Politika eta sindikal erantzukizunen arteko arremanak zer eta nolakoak izan behar duten, argitu beharra zegoen Erabakia garbia izan da. Hemendik aurrera politika eta sindikal erantzukizunak ezin dezazke eduki. Bietarik bat autatu behar du. Erabaki honek batez ere komunistei eragiten die. Hauetatik bi erantzukizunak zituenik asho bait zegoen.

Sindikakoak autonomia bat behar duela eta partido politikoari ez duela lokarri baten bidez bezala lotuta egon behar esan nahi du erabaki honek. Hau zinez interesgarria da baina sortzen du problema askorik. Neretzat garrantzitsuenak haxe da, alegia: batetik partido politikoengandik autonomia izatea eta bestetik nahi-ta-ez politika ekintzan sartzea, nolaz elkartu ditezke. Uste dut inork ez duela sindikato ekintzak geroz eta gehiago politikoak direla zalantzan jarriko. Postura honekin partidoak baztartzeko arrisku aundia dago. «Pansindikalismo» baten joera dagoela pentsa ditezke, otalian.

Europar, sindikato taillean, iru erakunde internazional dagoz: C.I.S.L. (28 bat milloi), F.S.M. (6 bat milloi) eta C.M.T. (3 bat milloi). Italiako sindikatoek batasuna egiten dutenean, bazkide zan erakunde internazional horretatik atera egingo da. Oraindik amets bat izan arren erakunde «internazional» berri bat sortzea pentsatzen dute Italiako sindikalistek. Sortuko duan ala ez gauza bat da baina Europako sindikatoak Italiarren aurrean, postura bat artu gabe ezin gelditu ditezkeala ere gauza garbia da. Puntu honetan Italiarren eraginari aundia izango dala derizkiot Europako erakunde internazionalak kementusago jokatu beharko dute. Egia esan, zerbaiten beharra badago. Realitate honetaz jabetzeko, Europar zenbat lantegi «multinazional» dagoen pentsatu besterik ez dago, Orain bertan diru arazoetan gertatzen dana ere aski nabarmena da. Epelkeritikan irten eta Europako sindikatoak elkarrekin eratutako estrategia batez baliatu beharrean arkitzen dira. Maila honetan orain arte egin dana zerbait bada baina ala ere oto gutxi da.

Nekazari sindikatoei buruz zer postura artu izan da eztabaidatu dan irugarren puntua. Nekazari sindikatoek ere erakunde berri honetan bazkide izango dira.

Iru puntu hauetaz itzezin da bereziki beraz Florentziako biltzarraren. Ikusten dan bezala erabakiak ez dira txantxetakoak izan. Gauzak erabakitzea gauza bat da baiha oso besterik aurrera eramatea. Urteterdi honetan gauza asko gertatu ditezke.

EUROPAKO SINDIKATOEN POSTURA

Arazoi honengatikantxe, Europako sindikatoek egin dioten arreta beroa ez dala izan, esango nuke nik.

Gehienak begi onez ikusten dute, baina gerora zer gertatuko ote dan ez dakitelarik, denak prudentzi jositaz azaltzen dira.

Arrera beroena Eskandinabiatorrak egin diote. Suezian eta Finlandian ere sozial demokrata eta marxistak sindikato berdinean kideko arkitzen direlarik, pozik artu dute hau. Hauek dira gainera Europar erakunde indartsu eta berri

baten beharra garbiena adierazten dutenak.

—Frantzian, egoera besterik delarik, ezin zitekean gertaera hnnek Eskandinabian izan duen arrererik izan. Azkenengo egun honetan zahartzaroko arazoa delata, C.G.T. eta C.F.D.T. arteko arremanak otz xamarrek direla, ederki ikuri da. Bai batak eta bai besteak ba dute Italian zer ikasi. C.F.D.T. sindikato buruzagietako batek dionez Europa mailan erakunde berri bat pentsatzea amets bat da. Lehenik ekintza zehatz batzuen bidez elkarrekin lan egiten ikasi behar da. Gero pentsatu ahal izango da erakunde berria sortu ala ez.

—Erakunde berriaren egin nahia-ri eragozten aundienak ikusten dituztenak Alemanak, Belgak eta Inglesak dira. Daudenak aldatu behar dira hauen iritzi. Desegokia derizkiote erakunde berria sortezari.

Arrera hauek ikusi ondoren, Italiaren asmoa aurrera irtetzeko badu lanik. Binbitarte urteak igaroko dira. Momentu honetan beraz Italian bertan zer gertatuko den azterzea da.

ONDORENAK

Ondorenak neurtzeko batze honi zerk eragin dion ikusi behar da.

Beste batetan esan nuen bezala, baseak eragin dio. 1969garren udazkenez geroztik lantegi askotan ez zuten sindikato bateko txartelik bakarrik artzen iruretakoak baizik. Horrela batasun nahia adierazi zuten. Bestalde lantegietako langile ordezkariak antatzerakoan, «baseak nahitakoak autatu ziran eta ez sindikatoek adierazten zituztenak.

Zuzendari eta langileen arteka dinamika berri bat sortu zen. Langileak aurrera egin nahian eta zuzendariak gauzak poliki egin nahian hor ibili dira atzera eta aurreraka. Azkenean Florentziako erabakiak azaldu dizkigute. Erabaki esan duan bezala oso txalogarriak dira.

Barrutik datorrion eragina danex sindikato batu honek iraungo du. Iraultzaile ala sistemaren zaitzaile izango dan, da orain ikusteko dagoena. Klase erakunde bat izango da ala beste zerbait?

Puntu hauek oraindik ez daude garbi. Garrantzitsuenak berak dira.

Juan Elustondo

ESKEINTZA AUNDIA

Bío-Bilore

KAREAREN-KONTRAKOA

5 KILOETAKO TANBORRA

Zeuk aukera zenezaken erregalia, berehala jaso dezakezu.

Bilore

erregalo guztien egon-lekua

EUSKAL ERRIKO ARTE ERRIKOIA

Liburu bat det eskuetan: Luis Pedro Peña Santiagoren "ARTE POPULAR VASCO". Gai zaila eta era bat atsegiña, Peña jaunak bere gain artu duana. Baiña ibiltari aundia eta idazle saiata denez, liburu bikaina atera zaio. Iruganen edizioa agertu berria da. Gure erriak zenbat sailletan erakutsi du bere eskua arte saillean, eder-saillean? Izenburu orrek alde askotara azter dezake euskaldunon arte berezia. Gure lanak badu bere erakutsian koxka bat baiña geiago lanbide guztietan.

Eta liburu argitaratzerakoan, gogoan du, gure erri, auzo, bidexka ta mendi eta zelaletan bere galderi erantzun dien jendea. Ortik sortu da bere eskeintza liburuaren atarian.

"Zuei, zeron etxe-aterpeetan artu nazuen eta nere jakin-miña asetzen lagundu didazuen guzoi, eskeintzen dizuet nere liburu an. "Onela gutxi gora beera, arek dio-na."

—oOo—

Eder-saila zabala da errialde guztietan, eta gizonok, arteari gero aalegiña ezarri diogu. Peña adiskideak sail ortan zerbaite aukeratu bear bere lana ornitzeko, eta leen-bizi aukeratzun duan gaia ETXEA da.

EUSKAL-ETXEA

Euskal sendiak, or, emen eta an, ez du berdin jokatu bere etxea jasotzerakoan. Euskal-familiak, bere kezka eta egonlekutzat milla eratarata jaso ditu aterpeztat artu dituan etxeak.

Alderdi bakoitzean, bertako giro, eguraldia, diru-mailla, gizarte-aidia, eta politika begiratzekoak izaten dira, bertako etxeak, ala naiz onela egiteko. Beraz gai onek, naikoa ari emango liguke liburu aundia ere idazteko. Ala ba, gere neurrian, alpa dezagun gai au, laburki bada ere.

Orra baillaretako etxeak, ona emen ibai-ertzetakoak. Arutzago, mendi aldekoak, onuntzago mendi-egalekoak. Ara azkenik, muiño gainetakoak. Gero, ipar aldera etxeak bakanago zabaldutako dituz baserrietan. Ego aldekoak, berriz, erri barruetan moltsotutako arkituko dituz.

Ezkerretik-eskuira lerro bat bezela dezu Gorbeatik asi eta Aizkorri, Aralar, Belateruntz. Lerro orren gainetik, etxe bakan jasoak ugarirago dira. Orren azpikaldean, erri txiki eta aunditan pillatuak ikusiko ditugu etxeak. Urteen buruan, alde bateko eta besteak, aldaketak izan dituzte. Etxe batzuek, leenean iraun dute. Beste batzuek, aldatzen edo galtzen ari dira. Ortik datorkio gai oni astiro artu bearra.

Ikus Lesaka, Gaskue, Ituren, Donibane Garazi eta abar... Ez al dira era askotako aterpeak? Izan da Leontzio Urabaien bat, bere "La Casa Navarra" izeneko liburuan gure etxetako era desberdina zer-

tan nabarmentzen diran esan diguna. Aren erakutsiak eta sailketak ontzat artu ditu Caro Baroja idazleak. Eta orlik gora jo du Euskal Erri guziko etxeen koxka ta sailak erabakiaz.

—oOo—

Kantauri itsaso aldera begira daude Bizkaia eta Gipuzkoako lurraldeak. Nafarroako sartalde eta Laburdi eta Benaparroako lurak jarraitzen dute ikuspegi berdinean. Alde oietan "Baserriak" nabari dira. Etxeak, arri landuz eta landugabekoz egiñak dituzte orma motxak eta aien gainean zurezko parretak agertzen zaizkie geienetan. Teillatuak bi aldetarako ixuriek; baiña leku batzuetan badira lau aldetarako ixuridun etxeak ere. Iru-tarako ixuria dutenak, "mikubuz-tena" izeneko itxura artzen dute. Alderdi ontakoa da ere, etxe-arreri zutinka jarri oi dioten etxe-gaillurra ere.

Beste alderdia "Añemendietako etxez" ornitua dago. Alderdi au Zuberoak eta Nafarroako Auritz Berrik, Aezkoak, Zaraitz eta Erronkarik osatzen dute. Ego-alde-rra, Urraul Garaian ere baditugu onelako etxeak bakanka. Alde aue-tako etxeak, arri landuz eta landugabekoz egiñak dira. Teillatuak aldatz aundikoak dituzte bi alde-tara naiz geiagotara makurtuak.

Pirineo gain auetan oso eroso dotoz lau aldetara makurtutako teillatuak. Auek aize eta elurrari errazago eusten baitiote. Leontzio Urabai-enek, bere liburuan egoki esaten dizkigu bi aldetarako teillatu-dun etxeen xetasunak. Auetan, gaillur aldetik asten da teillatu al-dapatsuen, eta egal aldera aldapa gutxitu egiten zaio gainari. Onela gainak erreago eusten dio elurrari eta merkeago jotzen du aterpeak.

Erdi-Aldea izenez aipatzen da ia Araba guzira eta Nafarroako zati aundia. Emen sartzen dira Allingo, Yerriko, Gesalazko, Orbako, Aibar-ko eta Mañeruko lurraldeak. Alde auetan, errixkatan pillatuak daude etxeak. Eta alako zabala baita alderdi au, etxeak ere era askotakoak lituzte an da emen.

Teillatuak bi aldetara makurtuak ageritzen dira. Lau aldetarakoak ere, agertzen dira tartetan. Etxe batzuek beren gaillurra etxe-aurre-ari zutinka jarria dute; beste batzuek, etxearen aurrekaldearen ari-ra jarriak dituzte gaillurrok. Geienetan, arri landugabea darabilte etxe auetan. Ertzak arri landuz nabari agiri zaizkie. Beste aibeste egiten dute arrilanduz ate ta leiota. Sarri eraskin batzuek ezartzen dizkiete ormei. Onelakoak azaltzen dira Allingo baillaran.

Ego-aldeak Nafarroako sail aundia artzen du, Ebro ibairaino iristen dala. Andik beerago ere zabaltzen da, Kaskante, Murtxante, Fitero, Zintuena eta Korellaraño luzatzen zaigula. Alde onetan ez da etxe bakanik agiri eta erriak leen aipatutako aldetakak baiña aundixeagoak dira.

Alde onetan, lasto-buztiña eta arrillua erabiltzen dute etxeak ja-

sotzeko. Bi aldetarako teillatuak dituzte geienetan, eta alde baterakoak ere badira bertan. Arria, elizetan eta etxe nagusietako apain-gailluetan bakarrik agertzen da.

Caro Barojak, Bizkaiko Sartal-dea, leen esan degun "Erdi-Alde"an sartzen du. Aramaio eta Luzaide, berriz Kantauri aldeko zatian sartzen ditu. Auek zabalka esanak dira. Zeatzago itzeginez esan ditek-ena, au da: etxe-kontu onetan, al-dagarri asko ikusiko dezu alde be-rean izan arren, bizilekua itsas-ertzean bada; edo-ta landa-etxe-ren bat badezu, naiz errixa baten bar-ruan dezularik. Gizarte-giro eta diruketa-maillak ere, aldaketak sor-tzen dituzte etxeen artean.

—oOo—

Nora begira jasotzen ditu gure erriak bere etxeak? Ona emen beste begiratu bearreko koxka. Geienetan Ego aldera eta Sortaldera begira ditugu bizilekuak. Ipar alderako eta sartalderako ormak oster-a, leio txikiagoak eta orma lo-diagoak oi dituzte.

Au erreago gertatzen da base-rietan. Errietako etxeak maiz, le-kuak eta lurak eskatzen duan eran jaso bear izaten dira. Itsas-ertze-tan, erri aundien barruan, eta errixketan ere, asko begiratu bear zaio, inguruari. Onela, etxe asko, ego-aldera bearrean, beste aldetara jaso bear izan dituzte, salmenta-lekua dalako, naiz bide zabalaren ertzean komeni zalako eta abar...

Asko esan nai du gai ontan, beste gauza batek. Etxegintzako tek-nika eta esku-aireak gizalditan zear. Gaur, esate baterako Bizkaian eta batez ere Gipuzkoan, ez dezu arkituko arrizko ez dan baserri-rik. Baiña XV garren gizaldian, artean zurezkoak oi ziran etxe geienak.

Onela adierazten digu Etxega-raitar Karmelok, alegia: 1489 ur-tean, Donostiako arauak etxegint-zarako arrizko etxeak egiten zi-tuztenei sariak eskeintzen zizkieten. Ala, suak etzuan aibeste kalte egi-ten etxetan.

Etxeak aldatzen asi ziranen, arrilluak erabiltzen asi ziran. Txi-minia ere sualde-erdtik sua ken-du zanean, gaurko eran aldatu zan. Arrezkero sortu ziran "Telleria", "Telletxea" eta beste deitura bat-zuek. Ordutikoa da ere, "Ormae-xea" deitura.

Teillatuak leenago oolez egiñak oi ziran. Gerora etorri zan teilla, etxe gaina gordetzeko. Teilla orde-z, arbela ere erabili oi zan. Oolezko etxe-gain auek oraindik ikusi di-tezke Erro, Aezkoa, Zaraitz eta Erronkari aldean. Berdin Benafar-roan eta Zuberoan ere.

Ool auek aritzekoak dira eta za-balean, 12/16 zentimetro inguru-koak oi dira eta luzeran 50/55 in-gurukoak. Loditan iru zentimetro dituzte. Oolok 80 urtetan irauten omen dute. Ortarako, leenengo 40 urte igarotzen diranean, azpi-koz gora aldatzen dituzte. Onela gain-aldera zegoen aldea, bera begira jartzen zaie, eta azpikaldera begi-ra zegoen ool aldea, gora begira gelditzen zan.

Alde aietan aldapa aundiko tei-llatuak dituzte. Beraz oolak alka-rren gainean jartzen dira, erdia bakarrik agiri zaiela bakoitzari. LATAK izeneko iltzez josita. Iltze auek LATITZE dute izena. Eta al-di aietan ba omen ziran lan artan ibiltzen ziran giza-taldeak. Auek OHOLAKARIAK izenez ezagutzen zituzten.

Ez zan, beraz, lan erreza, arta-rako besterik gabe giza-taldeak sor-tzeko.

—oOo—

Euskal etxeek oraindik izpide lu-zeagoak eskatzen dituzte. Gaurko-z esandaokak naikoa izango dira. Gure sualdeak izan du gaur arte bere nortasun eta aide nagusia. Iraun dezala gerokoa ere, leendik dakarten nagusitasunak.

Etxaniztar Nemesio

(ARTE POPULAR VASCO)

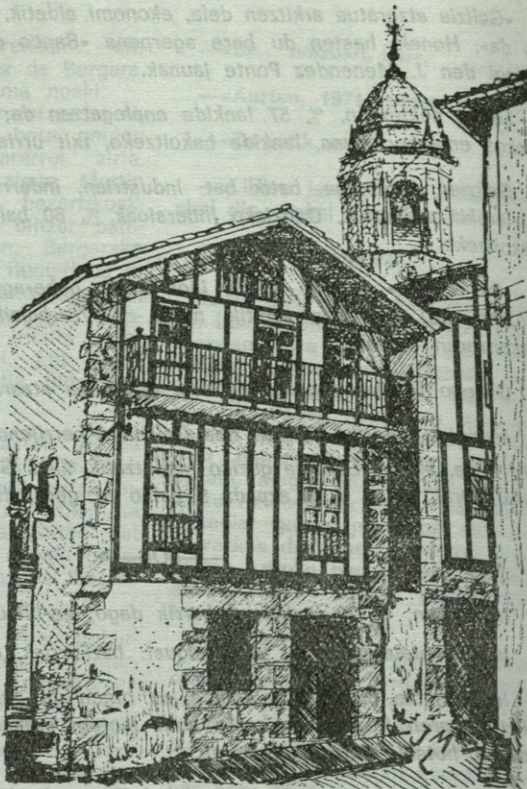
Luis Pedro Peña Santiago,

idazle

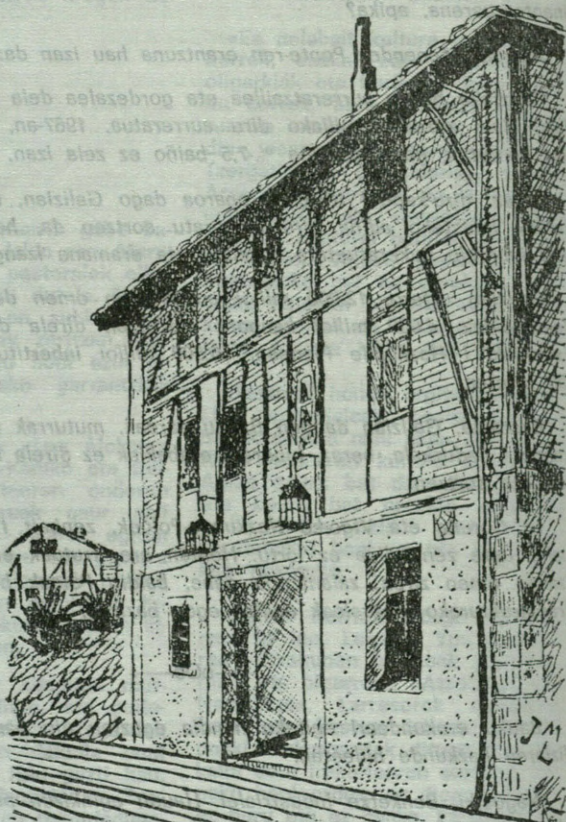
Juan Migel Lugea Urretabiz-

kaia, marrazkilari

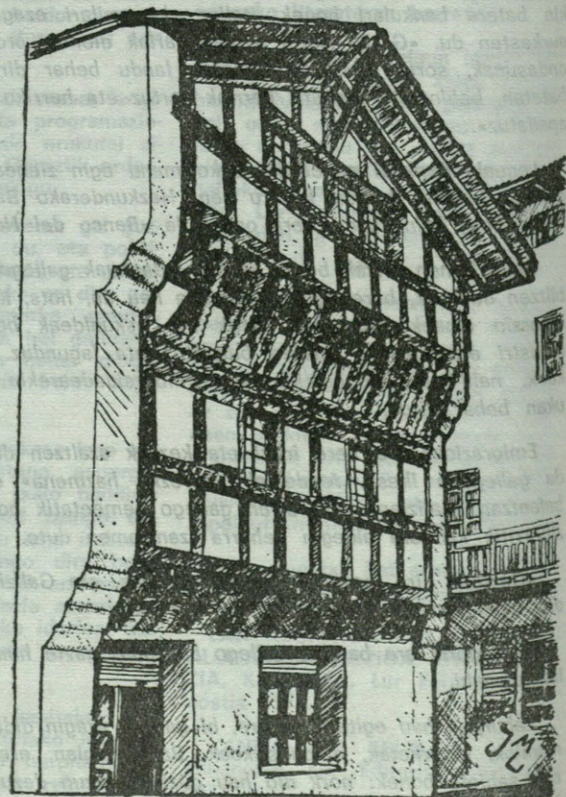
TXERTOIA, Argitaldaria.

LESACA, Nafarroan

ALTZO, Gipuzkoan

GOIZUETA, Nafarroan

(J.M. Lugea-ren marrazkiak)

Ez Merkenak

Bai Onenak!

Janari bidez izaten dira ganadu on, indartsuak, Eta nora jo jakin bear du baserritar burutsuak, Berebiziko aragi pillak; Gañera esne putzuak, Oiek guziak berekin ditu Fanderia'ko pentsuak.

FANDERIA

ERRENTERI

Donostia eta Loyola-ko herri irratia euskal kulturaren bideetatik

Iñaki Zubizarreta-rekin Alkarrizketa

Donostiako herri irratitik datorkigu gaur berria. Azaroaren 15ean saio berri batekin hasi ziran eta Azaroaren 30etik Loyolako herri irratia ere saio berri hau eskeintzen hasi zan. Saioaren izen-goitia: euskal kulturaren bideetatik. Harrera haundia izan duen saioa hau, eta hemen, gurekin saio hau zuzentzen duen Iñaki Zubizarreta berri emateko prest.

Hasteko Iñaki esaiguk noiz eskeintzen duzen euskal kulturaren bideetatik deritzan irati saio hau.

—Bai, saio hau Donostia eta Loyolako herri irratietatik arratsaldeko zazpiretan, eta astelehenetik ostiralera bitartean eskeintzen diagu. Saioa, ordu erdikoa duk.

—«Euskal kulturaren bideetatik», benetan izen-goiti zabal eta esan nahi haundikoa. Esaiguk, izen-goiti horri erantzuteko, zer egiten duzen saio hortan.

—Bai, esango diat. Saio hortan denak hartzen diate parte, baina batez ere ikastolako umeak. Lehenbizi galdera bat egiten diagu, senide eta andereñoen laguntzarekin, umeak erantzun dezaten. Saioaren bigarren partean ikastolako umeen idazlanak jasotzen dizkiagu. Hirugarren partean ipuialak eta izkirimiriak: parte hartara ikastolako umeak eta 11 urtetik 16-ra bitartekoak idazten diate. Eta azkenik saioaren laugarren partean 11 urtetik 16-ra bitartekoak eta 16-tik gorakoak idazlanak jasotzen dizkiagu. Eta hortaz gainera saioaren bigarren partean ikastolako umeak idazten dizkiagu kantari. Nahi duten umeak bertso zaharrak eta gure herriko kantuak abestera etortzen dituk.

—Iñaki, zer-nolako harrera izan dik saio berri honek?

—Egia esan behar badiat, hasterakoan ez nian uste hain harrera ederra izan behar zuanik. Aste bakoitzean ezin jaso izaten dizkiagu bialtzen dituzten idazlan guztiak. Lehenengo bi asteetan erantzun, ipui eta idazlanen artean 140-tik gora heldu hituan. Bestalde, egunero sei t'erdietatik zazpirak bitartean idazlan eta ipuialak irakurri eta bertsoak eta abestiak kantatu nahi dituzten umeen serbitzuan egoten gaituk; eta egunero ume-pilla etortzen zaiguk. 11 urtetik 16-ra bitarteko gazteak ere etortzen dituk ordu erdi hortan, idazlanak irakurtzera. Ez dala egun asko 12 urteko neska gazte bat berak eginiko kantu batekin etorri uan.

—Agertu iguk Iñaki zein asmorekin habillen aurrera begira?

—Egun gutxitara begiratuta honako asmo hauekin nabillek: ikastolako umeen artean bi sariketa antolatu saio honen barruan: gabon-kantak zeinek hobeto abesten dituen, eta gabon-giroko margo-lanik ederrena zeinek egiten duen. Geroago begira interesgarria izango huke umeen teatroaz zer bait egitea. Baina hau oraingo hortan geratzen: ineresgarria litza-kela.

—Beste esatekorik ba al duk Iñaki?

—Bai; neri poz haundia eman zidan berri bat emango diat. Esaten zidan lagun batek nola ikusi zituen bi gizon zahar taberna batetan saio hau entzuten beren transistorea goi goitik jarrita. Eta hau bi egunetan segidan. Eta besterik ez, bakarrik euskaldun guzoi nere dela: entzun egunero zazpiretan Donostia eta Loyola-ko herri irratietan «euskal kulturaren bideetatik»; denon onerako izango dalakoan nagok.

AIZAK

Euskaltzaindiko Batzarrea

Joan den azaroko 26an Euskaltzaindian bere hilero batzarrea egin zuen Donostian, Diputazioko jauregian.

Hona hemen batzarrean erabilitako gaien mamiak:

Sagarzazu jaun olerkari eta euskaltzain laguntzailearen hilberria jakinarazi zuen euskaltzainburu jaunak.

Idazkari jaunak jakinarazi zuenez, «Ibinagabeitia Saria», Caracas-ko Euskera Lagunen Elkarte-k jarria eta mila dolarrez sarritua emana izan da aurtun ere. Aurtengo irabazlea Luis Egia apaiza izan da, «Neurritzia» deritzaien bere lanarengatik. Accesit bat ere emana izan da, Otaegi jaunaren lanarentzat. Aipatutako Elkarte horrek nahi du hoi partitzailea Euskaltzaindia bera izan dedin, eta hala egingo da.

Euskaltzaindian berak eraturako Saiaera Sariketa-ren irabazle Ibon Sarasola jaunak gertatu da, «Euskal Literaturaren Historia» deritzaien lanarengatik. Saria 25.000 pezetakoa da, Bizkaiko Aurrezki Kutxak bere urrezko etzeien oroitapenetan jarria.

Lovaina eta Amsterdam-dik eskabide bana hartu da euskerari buruz xehetasunak eskatzu, Europako hizkuntza tipien egoeraz istudio orokar bat egin nahi dutela eta. Eskatutako xehetasunak bidaltzeko erabaki zuen batzarrean.

Euskaltzaindiko liburutegirako hartu diren liburuen berri eman zen.

Ikastola Hiztegia-ri buruz hauxe dio batzarrean: Euskaltzaindia bera prestatzen hari den hiztegi teknikoak onartzen ez den bitartean, zilegi izango da liburu horretan datozen hitzak erabiltzea.

Bait eta Ba-ren idazkerari buruz euskaltzain oso diren guztiei iskrizuz egindako galderen eta jasotako erantzunen berri eman zen. Hona hemen erantzun hoi onorioak: Ba beti aditzari loturik idatziko da. Bait aurrizkiaren idazkera oraingo erabaki gabe gelditzen da, eta libre izango da nahiz loturik nahiz aparte idaztea.

Kintana jaunak txosten bat irakurri zuen, A. Altumarena eta berea, Euskal irakasle karnetaren jabe izateko eskatu beharko diren jakingarriak aztertuz. Txosten hau lehenago Kintana berak eta Aita Altumak aurkeztutako lanetatik osatua da. Batzarrean Plan hau ontzat eman zuen.

Euskal aditz batuari buruz Hegosa Argitaldariak jarritako sariaren epaia emana izan da. Krutwig jaun euskaltzaina gertatu da irabazle. Sari hau 75.000 pezetakoa da.

Frantziako Telebista euskerazko emisioak ematen hasia dela jakinarazi zuen euskaltzainburu ordeak. Espainiakoari ere gauza bera eskatzeko erabaki zuen batzarrean.

(Euskaltzaindiko Prensa Bulegoaren agiria)

Zer Gertatzen da Unibersitateaz?

MANUEL AGUD QUEROL-I GALDERA BATZUK

Delako «III Plan de Desarrollo» argitara berria eman zaiku. Espainiako gobernuaren baitan, ez da asmorik Gipuzkoan unibersitate edo goimailako irakaskintzarik sortzeko. Betidanik izan dugu euskaldunok euskal unibersitate jatorrik, hain zuzen ere Rodrigo Merkado de Zuazola jaun onatiarrak XVIgarren mendean sortu zuan Onatiko lehen euskal unibersitatea. Unibersitate aipatu honek 350 urte iraun zuan; XVIIIgarren gizaldian «Azkoitiako Zalduntxoek» egin zuten goimailako irakaskintzetan beren entregu eta proba; duela urte batzuk eta unibersitate baten beharra zela-eta kezka bat sortu zen geuren artean. Baina kezka, asmo eta desira haiek bere hartan gelditu ziran.

Oraingoaz gipuzkoarrok unibersitate gabe gelditu beharrean gera. Egoera aldrebes hau zertxobart argitu nahirik Manuel Agud Querol-engana galdezka jo dugu. Agud Querol-ek ez du aurkezpen nabarmenik behar, guztiz ezaguna bait zaiku Donostiako Institutoko katedratiku eta Mitxelena eta Tovar-en lankide bezala.

—Iruditzen al zaizu Gipuzkoak bere unibersitatea zuzpurtu nahi duanik?

—Hau da batek egiten duen galdera, goimailako batzuen artean dagoen ajolagabekeria ikusirik. Ajolagabekeria hau ikusirik, goimailakoen asmoak hauek direla iruditzen zaiku: alegia, ikasgintza-demokraziaren arazoa momentuko «slogan» huts batean utzea; eta ikasgintza arazo hau ez dedilla izan eginik dauden molde batzuen haule. Molde hauei eustea bai da goikoen helburu bakarra.

Baina beste zenbait talde bada unibersitatearen egarri biziz: erdi mailako burgesiak eta tekniko mailan mugitzen den langileriak egin du zenbait amets, unibersitate berriaren eraikitzearen beharra ikusita. Egari eta amets hauek ez ditu sortu sona edo «izen ona» lortu nahi batek. Sakonago jo dezagun. Egari honek bizi irauten baldin badu unibersitate bat zerbait jatorragorik espero delako da: elgia, gaurkotasunez eta sakontasunez betetako jakintza bat unibersitatearen bidez lortzea. Eta «III Plan de Desarrollo» eman digun ostikara ez da makala.

—Zergatik zapuztu digute gipuzkoarroi egia bihurturik ikusten genduen amets hau?

—Arazo hau dela eta denok eza gutzen dugu, bai goimailako agintariak ere gure kezka bizia. Goiko agintariengandik entzunik dugu zenbait goratzapen: gu izan gerala unibersitate gose hau lehenik sentitu dugunak, inon baino lehen sortu zela gure artean «atronato pro Estudios Superiores Oficiales» delakoa; lehen pauso bezala azterketa bat egin ondoren gu izan ginela beharrek eskatzen dituen berrikuntza batzuen urratsak lehen aldiz azaldu genituenak. Arazo hauei erantzuna eman nahirik lehenak izan ginela goimailako ateak jotzen.

Lehenago ere goi-irakaskintza berrien sorketan gure herri hau erabat baztertua izan zen. Azken orduko eskabideei esker, Fakultate bakar bat sortu ahal izan genduen.

Hasiera batean «Letras» izanen zela uste arren, gero goiko aginduz «Deretxo» gertatu zen.

«Jefe de Departamento» berak esan bezala, lehena genduen hau. Ondoren unibersitate kolegio bat ere eskini zitzaikun, ikasgai bereziren batekin agindua, eta bi urteren buruan gauzak, egitura eta ikastalgoaren aldetik zuzen joanez gero «Fakultate» mailara iristeko bide izanen zena. Honez gero eta jokabide berdinarekin «Zientziatara» kolegio baten jabe izatera ere heldu gintezkean. Eta horrela lau edo bost urteren buruan Gipuzkoak berriro ere bere unibersitatea izanen zuen. Eskatu baino gehiago eskeintzen zitzaikun.

Orduko zenbait gertaera zala medio, asmo hau guztiak hutsean galdu ziren. Bildurraz edo ekintzarako ausardirik ez genduen izan. Denbora pasa eta bi urtetan ez ziran bildu ez «Patronatoa», ez «Comisión Ejecutiva» delakoa.

Bagenduen «Deretxo» Fakultate bat. Geroago «Informatikako goieskola» eskeintzen digute. Eskola eta goimailakoa, alajaina. Orain berriz, «Informatika-Zentroa» dugu entzuten.

Bere izena lehen bai lehen erabaki dezatela nahi genduke, erdi mailakoa ala «Fakultate» erako irakaskintza dan, jakite arren.

Eta aro berri bat hasten da, lehen bezain agorra. Otsailaren 12an orduko goi-irakaskintzako Direktore Nagusiak aditzerat ematen digunez, Letras-ko Kolegio Unibersitario bat sortzeko biderik ba omen dugu. Gero isiltasuna!

Uztailaren 5ean biltzen da Patronatoa baina tira-birako borroka baten ondorenean, talde pribatuaren aldetik jarkipen sendoa agertzen da sorketa hortarako. (Aldizkariak ez zuen aipatu ezertxo era hauen berririk). Eta berriro ere isiltasunean erortzen gera. Aita Islak bere arrebaei idatzitako eskutitzean dion bezala: «Isil unea. Behingo batez aspertu eta ahaztuarekin gure asmo eta ametsak zokoratuak gera ditezten eta dena, lehen bezala jarrai dedin.

Ajolagabekeria horretan gerala, harrapatzen gaitu «III Plan de Desarrollo» bazterketak. Gipuzkoa baztertua gelditzen dela jakitean, kaleko zurrumurrak: Igarotako zenbait jokaera desegokiren zigorra omen. Baina politika jator baten baitan jokabide hau onartu dezakeanik ez dago.

—Kanpoko talde pribatuaren menpean utzi nahi ote gaitu?

—Oso nabarmenkeri haundia agertzen da. Besterik ez bazan ere, Letras-ko Fakultate bat izan bagendu, hainbat bidez eta aldiz aipatutako gure izaera programatik edo irabazkin hau asetzeko. Horrela, unibersitate batek behar dituen hiru Fakultatetara iristeko mailakamaila igo beharrean arazoak esplika bideren bat izanen zukean. Baina hori ere ez.

—Orduan zer gertatzen da hemen?

—Gure probintziak bederatzi Prokuradore ditu, hauen artean, gure korporazio edo batzar-burua dauka. Zerbait egiteko garaia dugu, zerbait konkretu eta indartsu, gure ahalmen guztiak bukatu arte.

Orain dala egun gutxi agerarietan esan bezala, lau jurisdizio menpean egotetik sortzen dan egoera hau uxatu beharrean gera: Deretxorako Valladolid, Informatikarako ofizialki Madrid, Ingenieritza eta Fisika-Zientziak Iruñen eta Filosofia Letrak (talde pribatua) Deuston.

Gainera «Filosofia-Letras»eko taldea, aizenik aipatutakoaren menpean irakaskintzari dagokionez, erabaki zalantzatsua da.

Egoera horretan ez dagoke unibersitate baterako biderik. Halaz eta guztiz ere guk unibersitate maila baten beharra dugu, beraren baitan zenbait alderdi berezi jorratu ahal izateko.

Honen aurka daudenak zenbait aitzaki bide ipintzen dituzte: Egungo unibersitateak beste zerbait behar omen du; unibersitatearen pentsa-moldea aldatu egingo dela; beste modu batera pentsatu behar dugula.

Halaz eta guztiz ere, goimailako irakaskintza batek nolabaiteko egituraren bat beharko du. Eta oraingoaz, akats eta guztiz, lehengo egitura zaharra hainbatekorik ez dugu arkitzen. Teknokratok beren mesias izateko nahikeri edo asmoekin erakutsi nahi dizkiguten gauzak ez gaitu asetzen, ezta urrik eman ere.

Jakingabeen edo atzerakoi eta taldeko pribatuaren defenditzaileak bakarrik onartu dezakete gure egoera hau, herri hau jakintza aldetik eremu edo soil legor bat bihurtzea, Jainkoak lagun gaitzala.

«Luz y taquígrafos» eskatzen zuan Maurak. Beharbada, hauxe dugu egoera nahastu hau zerbait argitzeko beharrezkoena. Erdi-Aroko egitura hauek hautsi nahi baditugu, iraultza baten premia gorria dugu.

Une larriak dira benetan, eta inor ezin daiteke arazo astun hau alde batera bazterturik lasai gelditu, gure herriaren azken maila ipini nahi badugu behintzat, kulturaren zoru maila, unibersitate maila alegia, hainbeste aldiz aipatu den Ortogaren esanei jarraituz.

—OO—

Honerano, Agud Querol-en iritzia. Beste batean gehiago.

Joxe Larrea

Azaroaren 28ko Z. ARGIAN, Inprentaren erruz, izenpetu gabe azaldu zan lan bat: «ZARAUZKO ERRI ARAZOA» DALAKOARI ARGITASUN ZERBAIT ONDOTIK.

Jakin beza, bada, irakurleak, lan ori «Errikide batek» firmarekin artu genduela eta ala argitaratzea zala gure asmoa.

Beti bezala, ez-izenakin azaldu nahi duenak, guri bere izen jatorra eman beharra dauka eta ala egiten dugu beti, nahiz eta gero, profesio gorde beharra dala-ta, guk, idazlearen baimenik gabe, ezin izen ori azaldu inori.

JOSE ZINKUNEGI REN
OPTICA BERRIA DONOSTIAN

URTETAN LAN OIETAN OITUA

BARRUAN DANAK EUSKALDUNAK

MERNANI, 4

DONOSTIA

Donostiako Seminarioan, abenduaren 15ean, arratsaldeko zortziak laurden gutxitan, Manuel Agud Querol jaunak «Charla informativa sobre la Universidad» gaiari buruz hitzaldi bat emango du. Entzun nahi duten guztiak joan ditezke hitzaldi honetara.

eibar

«EIBARARRA»RI BI HITZ

Ez dakit jauna nor zaitudan. Ez dakit, eta ez behar ere. Eibartarra zaitut. Ez da berau guti. Izan ere nahiko eta larregi zait. San-andrese-tako jaiak direla eta poz pozik irakurri dua «Eibar Euskalduna» izeneko artikulu bizia. Bizia izan behar bai, ezin bestean, aski bait da eibartarrez idaztea, edozertaz artikulu bizi bat moldatzeko.

Horrez gainera lantzean behin eibartarrez zertxobait irakurtzeak ere poztu egiten nau. Alde batetik, nork bere etxeko mizketa apala moldezko letretan ikustea erabat atsegin zaigulako, eta bestetik, herriari mintzaten zaiotelakoan behin eta beti beren etxeko euskaratxoaz baliatzen direnak ohar daitezkeelako horrela, badirela beste zenbait etxetako semeak ere. Txalo eta txalo ba zuri. Txalo eta txalo zuri ere. Hala ere, beste arazotxo batek nakar gaur zuregana. Ez bait nator erabat zenbait puntutan. Alegia, gazteei ezarritzen dizkiguzun guztietan. Azter ditzagun banan banan elkarrekin:

1. «I, Joxe, goixian ikusi DEUAT». Arrazoi duzu hemen. DEUAT/AUT, JETSAT/JUAT, DETSUT/ZAITUT. Nahaste boraste ikargarria dago zenbait gazteren ahotan. Baina ez eibartarren artean bakarrik. Zarautzen, esate baterako, sarri entzun ahal izango duzu, eta nagusiengandik gainera, patxada handiarekin honako hau: «Atzo kostan ikusi nizun Joxe».

2. «Atzo Zuñigan egon GENDUAZEN». Barkatu, baina nik ez dut inoiz horrelakorik entzun.

«Txori asko arrapau GIÑUAZEN». Hau bai. Ez sarri, baina... bai. Kuadrilla artean ez dut uste. Hamalau hamabost urteko estudiantean artean bai.

3. «Jaizu ori, ona ESANGO da-ta». Lehena hemen ere. Nik neuk ez dut inoiz halakorik entzun. Eta inoiz entzunetz gero ere, lehenago dateke fonetika arazoa, okerreko zentzuna baino. Oraindik jaiotzeke dago «izan» eta «esan» bereziko ez duen eibartar euskalduna.

4. «Juan zan urtian», IGAZ esan beharrean. «Bixarkua pasauta», ETZI erabili beharrean. Arrazoi duzu. Hala ere gazteek biak erabiltzen dute, ez okerrekoa bakarrik.

«Fenomenua dok», ITZALA dok-en orde. Honetaz ere ez nator bat zurekin. Eta gainera txokatu egiten zait zuk hori esatea. Ze, nik neuk ez dut sekula ITZALA hitza zentzun horretan entzun, eta guz, gasteok, gure nagusiengandik ikasia dugu dakigun apurra, eta ez gu baino gazteagoak direnengandik.

Nik neuk betidanik entzun izan dut «fenomenua dok» edo «demasa dok», baina sekula ez «itzala dok» ITZALA beste zentzun batetan entzun izan dut. «Trunboi itzala dator», edo «bart itzala armau juek».

5. «Más que nada», «porsiacaso», «o sea que» etab. Arrazoi duzu. Hala ere, ez da gazteen okerra bakarrik, ez eta eibartarra ere. Gure inguruko edozein baserritarri egunonak eman eta bat batean «igualmente» erantzunog dizu. Bai eta «klaro ba», «bueno», «porque...» eta beste zenbait.

Horrez gainera, ezin dezakegu esan ahitura hau gazteena denik, zergatik eze, ez daukagu zuk zeuk eskaintzen diguzun orain delako berrehun urteko akta hori irakurri baino: «Jaunac, en resúmenes cuentas, onec esan gura dabena da». Behar bada, duela berrehun urte akta hori jaso zuena gaztea zitekeen, baina, zena zen, ez daukagu gaurko gazteak haren zorrik zer ordaindu.

Amaitzeko, ohar bat egin nahi nuke. Eibarko gazteriak ezertaz oker badihardu, aditzaren flexiotan da batez ere. Eta ez euskararen kanpoko kutsuaren gatik, euskararen beraren influentziaren gatik baino, gipuzkoarren influentziaren gatik hain zuzen.

Mintza nadin argiago. Gipuzkoa Bizkaiko muga, hizkuna muga behintzat ez da egundaino Eibarren egon, Mendaron (lehenago Deba eta Itziar gainean), eta Antzuolan baik. Gerora, sosiguzka sosiguzka, XIX garren mendean, Elgoibar eta Bergara pasatu zen, eta orain eibarren beran dugu.

Hemen duzu zergatik Elgoibarren eta Bergaran erabiltzen duten hain gaizki aditza. Elgoibarren, esate baterako ez dute ia aditzaren pluralizanterik erabiltzen. Bizkaiera utzi

dute, baina ez dute giputxaren mami bereganatu. Bergarako «esan jat», «esan jatzu» eta antzerakoak ordea, ez dute nik dakidanez tokirik inon herrian ez eta inon gramatikatan ere.

Orain eibartarrei tokatu zaigu. Eta momentu txarrean tokatu ere. Hizkuntza sendo eta trinko ez dagoen sasoi. Orain dela ehun urte tokatu izan balitz, baina... ez zen zoritzarrez orduan izan. Eibartarra, bere herria utzi, eta Euskal Herria ezagutzen hasia da. Horrez gainera, inoiz baino urrago du Gipuzkoa. Hobe beharrez edo, norberarena utzi du, inorena ondo ikasteke. Eta hor duzu gaurko gazteriarren nahasketa. Nahasketa ikaragarria. Anarkia osoa. Nor da errudun? Gazteria?

Eta besterik ez, adiskide. Arrazoiarenkin edo arrazoi gabe, ni neu gazteak animatzeko nago. Alderdi txarrak baino, onak aipatzeko, eta beren alde behin eta beti (gaztea naizen artean behintzat) berba egiteko. Hala ere, gertu naukazu beti ere, gaizki esanak zuzentzeko, ez dakizkidanak ikasteke, eta txarrean, edo-ta onean, zu bezalako eibartar peto peto baten aurrean txapela kentzeko.

L. A. A.

zumaia

Santa Zezilia zela ta, Etxe-onan zuen bazkaria Zumaiaiko Parrokiko Abesbatzak, Karlos Gorostola jauna buru zutela. Oraingo liturgi al daketa hauk dirala ta, Parrokian «luzitzerik» ez dezue izango. Lehen badakizute konzierto bikainik ematen eleizatik kanpora. Ea noiz hasten zera ten, maizago noski zuen abilitadeak azaltzen.

—oOo—

Badegu herrian anbulantzi bat. Eskerrak «Sokorrismo» talde trebeari eta herriaren esku zabalarri. Ez gaitzelaz bere premian aurkitu.

—oOo—

Hil honen 12an, sei hilabetetik behin egiten dan batzarra izango du San Pedro Koperatibak Aita Mari-ko aretoan. Bertan beste gai askoren artean batzordeko batzuen aldaketa izango da. Hori bai, beti bezala, azalpen guzia erderaz emango da. Batzordekoek dute hitza.

—oOo—

Joan dan hilean ohitura den bezala, izan dira Animetako hitzaldiak Parrokian, aita Zubiagak zuzendute. Oso jende guti. Ehunetik hiru. Edo lauren bat. Hautatik gazterik oso guti. Zer pentsatua ematen du. Zer esanik ez gaurko munduko nahaspila hontan zaila egingo zaigula, zeinek duten benetako argia katalago-tza; joaten diranak ala ez diranak.

—oOo—

Lehenago batean lagun batekin hizketatzean beste gauza askoren artean atera zen alfabetatze kontua. Ze moduz zihoko? galdetzen zidan. Nik ez nekien zer erantzun, ez bai nekien garbi; bakarrik nekien gazte mordoxka biltzen zela. Ta esan nion ondo zihoala uste nuela. Berak berehala erantzun zidan «nerri batek esan didanez hori alfabetatzea ez, beste dena dek». Hitzik gabe utzi ninduen. Berehala arduradun baten gana joan nintzan, neri ez bai zait gustatzen kontuak kanpotik jakin eta patxaran gelditzerik, eta gutxiago berriz ziurrago jakin gabe zabaltzerik. Honen erantzuna hau izan zan. «Ez dek lehenengoa hori esaten duana. Alfabetatze kanpaina honen barruan, hitzaldi eta elkarrizketetan garbi agertu danez, alfabetatzea ez da euskeraz hitzegiten, irakurtzen eta idazten ikastea bakarrik; euskaldun alfabetatu izateko beharrezko de herriaren egoera hitz bihurtzea eta herri egoeraren hitz hori hitzegiten irakurtzen eta idazten ikastea. Herriaren problemaei erantzunog ez dien «hitzik» ez du gu nahi. Hitz hoik bere jatorrasunera ekarri behar dira; eta hitzak bere jatorrasunera ekarzeko bide bakarra hau da: hitz hoiek gure egoera entenditzen lagundu dezaigutela. Euskera irakurtzen eta idazten ikasi behar dugu, baina gure haurren, emakumearen, langileen eta abarren egoera azterzen laguntzen duen euskera. Hitz batean esateko, Euskal Herriaren egoera aztertzen eta aldatzen duen euskera; horrelako euskera ikastea baita euskeraren beraren salbazariorako ere bide bakarra.

OLARRU

deba

HITZALDIA

Gazteen Elkartean izan ziran hitzaldiak, alkoholiko-en gain.

Lehenengoan izan nintzan, eta ez damurik, egia esan.

Hitzlari sendagik bat, zein oberrik gaitz ugari ta mingarri honen sorketa ta ondorenak astertzeko?

Gaztekeraz mintzatu zen bera erokitasun ta garbitasun batez gain.

Zionez, gaixo hauekin oso ulertkorra esan behar degu, lagunduaz gainbera zoritzarrek hori menperatzen.

Sendagilea izanik, gizonen barruko organismoak, argiratu, zizkigun eta erarien gaitzak, tozikoak, nola ta zelako kalteak egiten dituan azalpena egin zuan.

Arazo hau, lehenengo ezagutu egin behar dela, ondoren osagarriekin lanean asteko.

Gure gizarteak ez dula errukirik gizon emakume honekin eta lagundu beharrean arazoaren gain erantzukizuna artuaz, barre baztertu, ta holako joerak ditula.

Denok gustora ginan entzule, ta alkarhizketan egon ziran gehiegi ez haziran ere galderak.

Jakin gendun Euskal Herria goiko mailan, degola beste erri aurrenekoekin, gaitz zital hontan.

Baita, argiratu zigun nazio artean sozialista egiturak dituztenak zati bat beharoa idare. Herri hauen gain badira makina bat akats eta erru epiniak baina gaurkoan da beste askotan nere uestez, ezin dugu gure burua eredutatz azaldu.

Mesedegarrikkoa ba hitzaldia da amaitu dezagun bere laburpena hitzleri, eroso, garbi ta ausart hau zoriontzen.

ALFABETATZEA DELA TA

Zorionez garai hontan urtero bezala ba dira gaur euskal alfabetatze eraketak, eta bai pozgarri zaigula ala esateak.

Azaroan Mutriku-ko gazteak eratu zuten hitzaldi bat, azalpena egiteko beharrezkoa dan lan hau, zer dan, eta nola eraman behar litzazken argiratuaz.

Hau jakinda joan ginan entzutera Serafin Basauri eibartar langile ixila. Euskalzaindia-ko ordezkaria lan sail hontan, Deba ibai ertzeko errietarako bera baita.

Alfabetatzea nola sortu zen, zer diran bere elburuak, orain arte egin diranak aurrera behar litzazkenak, herri bateko eraketa nola egin, ta ainbat gauza jakingarriak esan zigun Serafin adiskideak.

Euskerari buruz olan, zion: Gizonen zerbitzari bihurtu behar degu, jakintza, produzioa ekonomia, ta, gaur diran ainbat sailetan erabili dezagun. Eta hori lortzeko, gu gehienok beintzat analfabeto batzuk geranez euskeraren gain, badegu geitu beharra ekintzaren bitartez.

Mutrikuarren lehen oñez hau, alfabetatzea zer dan lertu, da gero lanari asiera eman, jokabide ona iristen zaigu ta ondoren onak opa diegu berai.

Eta hiri Basauri, ezkerak behin da berriro.

IDIAKEZ

tolosa

Ene adiskide on den Garayalde, Oargiko berriak igortzen dizkit, Z. A. honetan zabaltzeko:

—Negua heldu delarik eta berarekin elurra eta hotza, denok apur bat kuxkurtuta gaude, eta udaberria noiz etorriko ametsetan.

Baina, badira giza talde batzuk neguan ez direnak hain kuxkur eta zimur geratzen eta hoietako batzuk eskiadoreak dituzue hain xuxen. Beraz hau dela eta Oargi taldeak, igandero autobus bat ifintzen du nahi duen eskiadore edo mendizaleei zuzenduta, Aralar mendira joateko. Antolamendu hau martxan jarri da Azaroaren 28an eta elurraz batera bukatuko da noski.

Nahi duten guziek, Santa Mari kalean eman ditzakete bere izen-deiturak eta bertan emango zaie zehetasun gehiago nahi izan ezker.

—Eukal dantzak ikasteko kezkatuta dabilen guzia joan dedila lehen aipatutako Oargi larktera, zeren bertan hasi dira ateartero irakasten, fandango, arin-arin, aurreku eta abar. Klase hauek hutsean izanen dira, beraz ordaintzeke. Nahi duzun arte Joxe Miguel eta bidali berriz ere albisteak.

—Hau kalera irten ordurako noski, Zepairi omenaldia egiña izanen, zaio Abenduaren 5ean Tolosana, eta berau Donostiako C.A.T.-ek eta Tolosako C.I.T.-ek eratuta noski.

Besta polita ipini dute, bertolari gehienekin osatuta. Bertsolaritza dateke Euskal Herriko taldeetan elkartuena, batuen eta anaitasun giroa nabarri duena.

Omenaldi honen ondoren emanen ditugu berari dagozkion zehetasun eta gertakizunak. Akilino zenaren familiari berriz, hemendik eskeintzen diogu geurea, Bizitzean ukan ez zuena nola nahi ere orain heldu zaio Zepairi. Beraren sendiak ongi hartuko duela uste dugu.

—oOo—

Alpino Uzturretik ere Amaya Zamarrapak bialtzen dizkigu lerro batzuk. Gutti gora behera honela dio:

Igandean berriz ere mutikoen txanda zen. Honekin bukatzen ziren aurtengo ibilaldiak, mutikoenak noski. Eta egia esan berau ez zen Hipiena. Ohore guziekin agurtu nahi genduen aurtengo azken saioa, eta benetan haieratik hasi ginen berau ohoratzen. Behin eta berriz Larraizko busak luzitu ziren, 3 ordu laurden beranduago etorriaz, bainan ekaitzari arpegi ona ipini ohi zaien bezala eta nahiz 10ak ordu egokiena ez izan oinez hasteko, hor dijakizu artalde guzia, gure Txindoki inguratzen duten bide hoietatik. Talde luzea, hotzak ikaratzeko ez zuena eta erosotasunak haintzat hartzen ez zituen taldea zan hura.

Txabola parera iritxi ginanean, atzetik euskal Cervino genduela, sartu ginen zelaira. ta noski, elurra aurrez aurre. Zeinek gelditu mutikoak; urte bete elurra ikus-teke gehiegi bait da eta farrez eta elur pilotak elkarri jaurtiaz jarraitu genduen.

Igaratzen salda beroa itxotzen zegoen eta nolaz Gambora igotzeko asmoa genduen. Motelenak Igaratzara joan ziren eta besteak Gambo gailurrera.

Nahiz nekatuak egon, hamalau urtetako ilusioa hoztutzeke ez zen nahikoa. Gora iritxi eta argazkia atera, eta handik egun batzuetara beste mendizale batzuek hartu eta igorriko diguten txartela utzi genduen buzoian. Ordu bete geroago errefugioan ginen, su gainean zegoen eta gainerakoak. Bazkal ondoren Amezketako bide desegokia hartu genduen, ilunabarrean Bixenteren etxera heltzeko.

Gero plazan iragan genituen jo-las eta algarra artean gure askatasuna, beste batzuek ere erotasun hau bizitzen jarrai dezaten ahaleginduko gara

HONDAR

Perfumería Urbietta

Eguberri ta Erregenetan, erregaluren bat egin bearrean bazera, aukeran dauzkazu gurean egokienak eta ederranak mundu guztian izen aundiak duten Usaigozokiak.

Elizabeth Arden, Germaine Monteil, Guerlain, Harriet Hubbard Ayer, Lancaster, Lancome, Max Factor, Payot, Revlon, Balenciaga, Caron, Carven, Christian Dior, Givenchy, Hermes, ta abar, ta abar.

Urbietta, 14
DONOSTI

oriako alegia

LANTEGIAK

Alegian dagoen lantegi mixeria azaldu nahi genduke.

"Anpisa", "Beker" eta bi edo hiru taller tiki kendurik ez dago hemen industria itxurarik ere. Nuhahi, herrixka tikienetan ere, hemen baino aurreratugoa daude. Mina zahar ugari, gure mendiak larri jarriaz (kontuan har dezagun "Ipintza" baserri inguruan zer gertatu zen orain urte gutxi). Orain ez dago mina horien zaindariarik noski, saguxarrak ez badira behintzat.

"Anpisa" ba dakigu zer industri mota den; "Herbete" frontoiko sare eta inguruko burni erreak erakusten digu.

Belostegi inguruan ez dago hobe.

Errota inguruan "Fabrensa" pote edo enbase fabrika, eta "Beker" kobrea barnizatze fabrika, ez dugu uste barniz fundizio hori oso sana denik, lehen Tolosan zegoen, orain hemen. Zergatik?

Burni industriko langileak nere gorputzeko hatz eta behatzez kontatzen dezaket.

Horretaz kanpora, denok kanpora irten behar dugu lanera, gutxi gorabehera ehunetatik larogaitamar, gehiago ez bada.

Entzun izandugu zerbait jartzeko asmotan etorri izandu dela norbait, baina ezin konpondua... interes partikularrak ote? Herriaren onerako begira beharrene gure interesari begira ote dezakegu? Guk honela hitzeginen dugu ezjakinak guralako, beraz ezjakintasun honek bere laguntasuna eta argia eskatzen du, eta herriat gahenok oso ilun gaude herriko berriei.

Ez gara konturatzen zer aldrebeskeria den herri osoa kanporatzen joan beharra egunero behin eta bi bider. Hau zuzentzea tokatzen zaion jendeak laster erremiorenen bat bila beharrean aurkitzen dira; ez ote hortik hemengo ezin ikusi eta ezin konpreni eza?

ZER GERTATZEN DA?

Oiarzabal apaizak idatzirik, erdal eguneroko batean, herriko gorabehera zaharrak agertu ditu, eta zerbait pentsatzen jarriak gara.

Orain bostehun urteko gazteria goratzen zuen; gazteri haren ardurak, kezka eta ausardia aipatuaz. Berdin esan ote dezakegu gaur egungoaz? Azter dezagun zerbait gaurko egoera larri hau.

Kazteria eta herri osoa ezin elkarturik gabilta, oso zaila zaigu egun elkarrekin gauza serioerik zuzen eta kementsu eramatea, hasi eta utzi; iraupen falta izugarria benetan!

Orain urte batzuek, geure arteko apaiz gazteak oso gogozkoak genituen; hauen babespean gauzak errezagoak ziruditen.

Baina hara bat batean gabe gelditu; Ondorenak laster agertu zaizkigu. Bakarrik eta geure indar soilak ezer gutxi egiteko kemenik dugula. Eta hemen gabilta linbo ilunean zirriztu argitsuaren bila.

Beti besteen babesean bizitzea pentsatzen ote dugu? Lehen bezin edo zailagoak zaizkigu gaurko arazoak, eta okertzen utzi behar ote ditugu? Lan izugarria daukagu eskuartearen eta hatzik ere ez dugu altxatzen, eta altxatzen duguna oso trakets! Nahiko nahasirik gabilta, eta zuzendu beharrean gaude. Lehenengo zer dagoen ikusi behar dugu egiteko, besteekin hartumetanen jarri eta ekin. Baina ez gaitzen lanbroaren antzera izan, fundamentu gabeko pertsona edo beharbada "gauzak" izan. Ezin ikusiak baztertu (indar hartzen ari da hau), eta besteen esana entzun, batez ere entzun!; errezegi hase-rritzen gara, umeak ez bezala.

EGUBERRIAK

Hauek ere ba datoz isil isilik eta joan den urteko giroa nabari da. Ez dakigu zer postura hartuko den hemengo ohituraz, baina badago zer egina, jendea ari da zerbait egitearren, indarrik baote?

Aspaldian isil geunden eta "Kale-beheko" isildu zaigunez, berriro geuk hartzen dugu lan hau. Saiatuko gara behar den bezala gauzak argitaratzen eta inork zerbait baldin baduka, etor bedi guregana, geuk argitarako dugu.

"Bostok"

baztan

EUSKAL-KULTURA

Euskal Alorrean langileak gogor ari dira, sasiz eta harri kozkorrez betea zegoena ongi apaindu eta landu eta ondoan gero erizioak lur onean egiteko.

Lesakan, Beran eta Nafarroako leku askotan bezala, Elizondon ere alfabetatze ikastaroak hasiak ditugu. Ikaskaiak ikastolan ematen ditugu eta astean hiru aldiz ikasleak urru taldetan berexi ditugularik; deus ezakitenak, erdi-euskaldunak eta euskaldun garbiak, talde bakoitza bere irakaslearekin. Orain arte ikasaldiak arras ongi doaz eta badiudi jendea ere zaletasunez beterik dagoela eta ikasteko gogoz. Segi dezatela gazte hoiak gogo bizi horrekin batere aspertu gabe, gure euskal-kulturari indar berria eman, euskal-alorra harri erauntsi tzar batek jo ez dezan eta irakasleek ereindako hazia ongi ernaturik eta jorraldi on baten bitartez udara aldiari zitu ona eman dezan. Ez ginuke «espantu» sobera egin behar bainan jarraiki gatikizkion gure bideari eta lanabesak eskutetan harturik eta bururik goratu gabe lehen egin artio lan egin dezagun.

Ikastolako haurrek ere ongi doaz eta aurrerapen haundiak nabari dituzte, haurren gurasoak kontent dira eta bi andereñoen lana onura-garria da. Zorionak.

Joan den urtean bezala aurten ere «Caja de Ahorros» deitzen den Diru-Etxeak antolatutik, Baztan-go haurren artean kultura sariaketa bat egin beharra dute. Billautziko edo Eguberri abestiak, euskarazko eta erdarazko ipuiak, Eguberri buruz egindako Margo eta Marrazki eta hoiak guziak zeñek hobeki egin eta kantatu, irabaztaleek sari ederak eskuratuko dituztela. Abenduaren 19-an «Maitena» deitutako etxean ospatuko da beste ede bat eta bereharten sariak banatuko dituzte. Igaz besta horrek sekuleko errete izan zuen; Eguberri-Kantak ipuiak eta Margoak ere denak jendearen gogokoak izandu baitziren. Badugu uste igaz bezala aurten ere gauzak ongi gertatuko direla. Ez ginuke gibelat goan behar.

M. IZETA

zestua

ARGAZKI LEIHAKETA

Zestuako gazteria batzordeak, igaz bezala aurten ere, argazki lehiaketa bat eratu du.

Hauek dira, parte hartzeko bete behar diren baldintza edo kondizioak:

1. Zestuarra behar du izan, parte hartzen duenak.
2. «Euskal baserria» eta «Aberreak» gaitzat erabili behar dira.
3. Argazki zuri-beltzak eta 18x24 ztm.ko luze-laburra dutenak bakarrik onartuko dira.
4. Lehiakide bakoitzak, lau argazki bidali ahal izango ditu gehienez.
5. Gazteen biltokian (zentroan) utzi behar dira argazkiak.

Lanak bidaltzeko epea, Urtarrilaren (ilbeltzaren) 22an beteko da. Argazki erakusaldiaren ondoren, sari banatzea izango da.

Egin eta bidali beraz zuen argazkiak.

MUS SARIKETA

Zestuako gazteriak, mus sariaketa bat antolatu du aurten.

Abenduaren 8an, bukatzen da izenak emateko epea, eta hilaren 10 ean, ostiralean hasiera emango zaio zentroan.

Lau bikote onenak sarituak izango dira.

BEGI

elgoibar

«Juventud Elgoibarresak» eratutako hiritzaldia izan berri ditugu gure herrian. «Juventud Elgoibarresak» izen honek badirudi Elgoibarko gazte guziak bereganatzen dituen elkarte dela. Baina egia besterik da. Elgoibarko gazteriarren artean 8-10 gazte dira, beren borondate

onenarekin lanean ari zaizkigunak. Kultura galetan, nahiz folklore kontuan, hauek dira gure herrian mugitzen diren bakarrak. Gaiuntzekoak hor dabilta txikiteroko korrontean haruntz eta honuntz, axolakabeturik. Erabili diren gaiak, poesia, artea, ekonomia eta abar izan dira. Poesia oso gutxi ezagutzen da, gugandik urrun dabilen zerbait zein-gaberen antzo. Artea, halako artista erdi-ero hoientzako denbora emangarritzat hartzen dugu, nahiz eta hemen eman ziren hiritzaldia haurrentzat lehen urratsak izen. Eta ekonomiaz zer? Berdintsu Gazteria gai hauetaz lo-zorroan dagoela dirudi. Ez du kultura aldeko ezerk mugitzen.

Orain arte esana gazteriaz esan dugu baina hemen bada euskaltzale larri ugari eta hauek zer? Gazteriak akats asko du eta hala botatzen zaizkio edo hala bota nahi diegu, baina nagusigok zer ejemplo ematen dugu Elgoibarren? Gazteek guri gehiago laguntzen digute guk gazteei baino. Hau garbi dago eta garbi azaldu da azken aste hauetan.

SANTIMAMINE

Orain 15-16 urte lehen aldiz joan nintzen Santimamíne harkaitz zuloetara. Jose Miguel Barandiaran eta Juan San Martín nituen lagun. Hauen bidez jakin genduan gure aurrekoak nun eta nola bizi ziren eta abar. Arrezkero, bi urtetik behin joaten nahiz eta gehienetan lagun berriei eta talde handi xamarra eta han inoiz egon gabeekin ahal bada. Talde osoa euskalduna izanik ahalagintzen gara taldekoak bakarrik barrura sartzen, baina beti ezartzen digute ez-egunak bakarrenbat eta gero betikoa. Zera, sartu bezain laister galdetzen du, bertako gidariak, ea norbait dagoen euskeraz ez dakianik, zorigaiztoko edukazioa, eta bakar hoietakorenbat beti dago euskeraz ez dakiana. Orduan guk eskatu behar izaten diogu bi hizkuntzatan izateko eta hala ematen dio hasera. Guk gure aldetik «terko» galderak euskeraz egina, lehen partean eutsi ahal izaten diogu baino azkenez erderaz erantzuten duala bukatzen da gure ikustaldia. Baina galdera hau da: Ezin ote liteke talde oso bat euskeraz eta bestea erderaz, txandaka eratu?

Ate inguruan ere ba dira tarjetak, oroiagarri bezala salgai, begiratu atzekaldera eta nik, esana egiztatuko duen zerbait irakurri ahal izango duzu: Cuevas de Santimamíne. Pinturas rupestres. Paintures rupestres. Rupestreine paintings. Hoehlenmalereien. Inoiz ere hemen ez da ageri euskaldunen aztarrenik.

Etxe-Pe-tarrek

pasai donibane

Joan den astean, gure herrian, omenaldi berezi bat ospatu zitzaion hainbat urtetan organo-jotzaile izan den, Angel Dadiari. Ondo merezitakoa!

Izan ere, makina bat urte igaro du Angelek, organoari hots bereziak ateratzen berak zekien bezala! Neronen aldetik ere, nere eskerri-ana agertu nahi diot, ezin ahatz baitzakat organoari ekin prestatu zidan hainbat partitura.

Meza Nagusian, Angelek sortutako «Bihotz Sutua», «Belonen jalo da» abestiak kantatu zituzten herriko abesbatzak edo koruak. Ondoren, anaitasun bazkaria ospatu zen Yolán, umorea eta alaitasuna ageri zalarik. Bukaeran, opari berezi bat eskeini zitzaion Angel adiskideari. Zorionak Angel eta ekin!

—oOo—

Donostiako Hegosa Argitaraldiak antolatu-ta, euskal aditza edo verboaren batasunaren saria, Federico Krutwig Jaunak irabazia du. Krutwig Jauna bizkaitarra dugu eta euskal arloan, gaurregungo goi mailako idazlea da.

Betor lehenbailehen euskeraren salbaziorako, aditzaren batasuna. Euskaldunen artean elkar ulertzeko behar-beharrezko bait dugu.

—oOo—

Euskal olerkari edo poeta hil berria dugu Ondarrabian: Klaudio Sagarzazu, «Sataraka» sasi-izenaz ezagutua. Erdal egunkariak, laburki oso laburki eman dute euskal idazle

honen heriotza. Erderaz idatzi baldin balu...

Euskal idazle izan ditekela erderaz idazten delarik, euskal gaiak erderaz erabiltzen direlarik alegia, diote batzuek. Neretaz ez dago zalantzarik: euskal idazle, EUSKERA idazten duena da eta ez alderantziz. Zuk zer diozu irakurle? Gian bego Sagarzazu euskal olerkaria.

Euskaltzaindiak, Espainako telebistari eskaera hau egiteko omen da: Aintzakotzat har dezala euskera bere programetan, Frantziako telebistak, Euskal Herriaren Iparraldean, egin duen bezala. Ikusi sinisteko, hark zion bezala.

HERIOTZA

Abdona Lareki, 82 urteko andre alarguna (Franzisko Luzuriagarena) hil zitzaigun direla egun batzuk. Bere alabei eta bilobei, batez ere Miguel eta Rafa adiskideei, gure saminik beroena.

Iñalurretak

santurtze

EUSKARAREN EGUNA

Igaz Sestaon, aurten Santurtzen; prest gaude bertako euskaldunok geure buruan alde jotzeko, hots, gure herria euskalduntzeko; ez «Berri»-tzeko edo eta «zahar»-tzeko, euskalduntzeko baizik, ba, ene us-tez aukera estetikan, bada, ez dago mailarik; egiten dira ala ez dira egiten; eta Baionako jakintsu batek esan zeukenez: «bestea arrazismo hutsa da».

Eguna Abenduaren 19 izanen dugu. Hamaiketan, janen dugun tokian, hau da, «Colegio de las Hermanas de la Cruz» delakoaren aurrean, joanen garen guztiok elkar ikusiko dugu, eta horrez gero herri-rik zehar irtenen gara gure hizkuntza mintzatzen. Esan dudana lekura janariak eraman beharko dira, nor berea, eta antolatzailei eman berauek denen artean bana litza-ten jan-orduan; iskanbilak gerta ez litezen geuk platerak, zali, sarda, edalontziak eta abar eramanez ditugu. Ardoa, ogia, eta beste edozer gauza ardietsiz gero jarriko ditugu ere.

Ez da kantari-lehiaketarik izanen, Sestaokoei bezala, ezinezkoa gertatzen zaikulako baimenak lortzea. Hala ere «Oskorri» kantataldea, bai eta etorri nahi izanen duten talde eta kantari guztiak gurekin batera ibiliko dira herri-rik, batzuek abesten eta besteok mintzatzen. Bertsolari batzuk etorri direlakoan gabilta ere; hea! zenbat euskaldun datorkeen. Lehen esan dudanez herriko kaleetatik joanen gara ordu biak edo ordu bi eta erdiak arte, gero esan dudana kolejoan jan egiten da.

¡Santurtzera guztiok! Mesedez, etorri gure herri hau euskalduntzen, gure eskutan dago-lako bakarrik gure etorkizuna, eta egia esan, ez elikatu soilik, bizi ere beharrezko zaiku pertsonak izateko, euskaldun pertsonak aurki!

Andolin Eguzkitza

ataun

UMEEN ESKOLA

Urriaren 15ean hasi ziren, herrian gelditzen ziren umeak eta 16an Lazkanora ziohaztenak. Aian —herriko hauzo bat— ez da eskolarik hasi eta hemengo haurrak, San Gregoriora, San Martina eta Lazkanora jeisten dira. San Gregorion, lehenengo hiru Kurso ematen dira, eta ume-ttipiei ere klasea ematen zaie; danetara, berrogeiren bat haur dira.

San Martinen berriz, Gabillenea ikastetxean lehenengo bost Kurso ematen dira eta horretaz gainera, hirutik sei bitarteko haurrak hiru andereño dituzte. Ikastetxe hontan borrehun edo zenbait gehiago biltzen da.

Lazkanon, zortzi kurso. Beraz herriko (Ataungo), seigarren, zazpi-garren eta zortzigarren kursoak egin behar dituztenek, nahi eta nahiez Lazkanora jexi behar dute. Baina hortan ez da problemarik. Aiatik, goizero autobus bat iretzen

da haurrak hartu eta utzia, Lazkanoraino. Kurso hasieran, goizean bakarrik dute klasea, baina gerora egun guztian eta asmoa hau da: egun guztian hasten diranean, bazkaria bertan ematea.

Hauetatik aparte, badira ikastola bi: bata San Gregorion eta bestea San Martinen. San regoriokoan sei urte bitartekoak daude; andereño batekin. Ikastola honetan zazpi haur daude.

San Martingoan berriz, zazpi urtetatik hamar urte bitartekoak daude, hau da bigarren, hirugarren eta laugarren kursokoak. Hemen andereño bat dago ea hamabost-hogei-ren bat haur.

ATAUN AURERABIDEAN

Sendakaitegia itxidute; ez oporraldietan daudelako, betirako baizik. Herriek aurreratzen joan behar dute eta Ataungoa ere badao: duela biren bat urte, San Gregorion bi etxe egin ziren; bakoitzak hamasei bizileku du. Etxe hoietakoa batetan hamar familia bizi da. Hamar hoietakoa hiru lehen sortuak dira bainan beste zazpiak, sortu berriak.

Lehen sortu zirenetako sendi bat, San Martín hauzoan bizi izandakoa da eta beste biak, hemengoak (San Gregoriokoak).

Beraz oraindik, sei bizi-toki hutsik daude, etxe hontan.

Bestean berriz, sei sendi bizi dira: hauetako hiru sortu berriak eta beste hiru lehen sortuak. Lehen sortu hauetako bat, Lazkanon bizi izandua da eta beste biek, hauzo hontan (San Gregorion). Hemen —etxe hontan— hamar bizi-toki hutsik daude. Bi etxe hauek, kooperatiba bidez egin ziren.

San Martinen berriz, etxe bat; honek berrogeitamar bizi-leku du eta, hau ere kooperatiba bidez. Etxe hau, ez da oraindik bukatua. Hauek danak aurrerapenak dira, bainan badu atzerapenik ere nere herriak. Hauetako bat, hau da: *sendakaitegi itxe*. Samingarria da gertaera hau, herriarentzat gauza beharrezkoa baita.

HERIOTZA

Tomas Gurrutxagak (16 urte), bizitza galdu zuen motoan zihola, «Comevasa Pingon» lantoki inguruan Lazkanoko lurretan. Goian Bego Tomas gaztea.

AGAUNTZA

ZERUKO ARGIA
SALTZEN DA:

ELGOIBAR
M. Gorostiza

EIBAR

Angera
Markina
Irlondo
Eguren
Gisasola
Barela
Alday
Aranburu
Estanko, 11
Isaí
Simón
Amana
Uraul
Urizar
Siglo XX

Bodegón

Alejandro

Alejandro'ren Bodega dago

Donosti'ko txoko baten, bein ezagutzen dutenak zintzo takite aruntz joaten.

Nai dan aukera ba-dezu beti jaten bezela edaten, oberik ezin arki ditek merke ta ondo ematen.

Fernán Calbetón, 4

DONOSTIA

JARRAIKITZA

Egun hartako predikuan, hiriko gora-beherez ari zalarik, neurritz gora jo zuen don Kamilok eta ez-tenkada mingarritxo bat zuzendu zien halakoei; eta, hara, bihar-aman-arratsean, ezkiletako sokak astintzerakoan —kanpai-jotzailea norapait joana baitzan— infernu-koa gertatu zuen hantxe.

Arima beltz batek zizirikua lotuak zituen ezkila-mihiei. Kalterik ez; baina sorturiko zalaparta, bi-hotza leher-araztekoa izan zan.

Don Kamilok ez zuen txintik ater-ara. Arratseko elizkizuna lasaitasun santuan eman zuen, eliza gainezka zegoelarik. Haietarik batek ere ez hutsik egin, Peponen lehengo le-rron zutela, eta guzien arpegietan bazan halakoxe damu-aireño bat, santu bat ere bere onetik aterako zuena. Baina don Kamilok jasoile iugarria zan, eta jendeak etorri bezala joan behar izan zuen.

Ataria itxita, don Kamilok kapa handia jantzi zuen, eta kanpora baino lehen burua makurtu zuen, lasterka bederik, aldare aitzinetik igarotzeko.

—Don Kamilok, esan zion Guru-tzekoak, bota zazu hori.

—Ez dut konprenitzen... esan zuen don Kamilok, bihurri.

—Botatzeko hori!

Don Kamilok zigor bat atera zuen kapa-barnetik eta aldare-au-rraen utzi.

—Bai gauza itsusia, don Kamilok!

—Jesus, haritza ez da hau, ma-kala baizik... arina ta malgua... esan zuen don Kamilok, bere bu-r-ua garbitu nahiz.

—Zoaz ohera don Kamilok eta ez gehiago Peponen pentsatu.

Don Kamilok besoak zabaldu zi-tuen eta oheratu zan, sukarrak hartuta. Hala beraz, urrango gau-ean, Peponeren emaztea atarian agertu zanean, salto bat egin zuen, zizirikua batek oinazpian leher egin izan balu bezala.

—Don Kamilok... hasi zan es-ten, biziki urduri; baina don Ka-milok hitza moztu zion:

—Zoaz hemendik, sakrilegu-ka-tako hori!

—Don Kamilok, utz itzazu zozo-keria horiek. Harako madarikatu

hura, Peponen hil nahi izan zuena alegia, Castellino-n omen da... li-bre utzi dute!

Don Kamilok zigarroa piztu zuen.

—Eta hori, neri esan, kamarada? Amnistia ez dut nik erabaki. Eta gero ere, zer ajola zuri?

Emakumea karrasika hasi zan.

—Bai ajola neri, Peponeri esa-tera etorri diralako eta Peponen Cas-tellino-ri buruz abiatu dalako, ari-ma galduta iduri! Metralleta ere hartu du!

—Aha! Ikiluak gordeta dauzka-zue beraz?

—Don Kamilok, utzi pakean poli-tika... ez al duzu konturatzan gar-bituko duela? Laguntzen ez badi-dazu zuk, hondatzen da nere gi-zona!

Don Kamilok irri gaizto bat egin zuen.

—Ikasiko du honela ezkiletako mihieri zizirikua ez lotzen. Kar-tzean hiltzen ikusi nahi nuke! Os-pa etxe hontatik!

Hiru minuturen buruan hor zo-han don Kamilok, sotana lepo in-guruan lotuta, larritasuna biho-tzean eta sakristauaren semearen bizilieta laistera zangotartean, Castellino-rako bidetara buruz.

Ilargia eder-ederra zan. Castelli-no baino lau kilometroko lehenago gizon bat ikusi zuen Fossone erre-kako zubiaren petrilean eserita. Abiadura mantsotu zuen orduan, kontuz ibili behar bait da gauaz. Zubitik hamar bat metrotara gel-ditu zan, sakelean topatutako pitxi bat eskumenean zeukala.

—Gazte —galdetu zuen— ikusi al duzu gizon lodikote bat bizikletaz pasatzen Castellino alderantz?

—Ez, don Kamilok, erantzun zuen trankil-trankil besteak.

Don Kamilok alderatu zan.

—Dagoaneko izana zera Castelli-nor?

—Ez, hobeki hausnartu dut eta... ez du merezi. Nere emazte zozoa da nekarazi zaituena, ezta?

—Nekarazi? Pentsa! Ibilaldirto bat...

—Eta halere, zer ematen du apez batek lasterketako bizikletaz! ki-tzikatu zuen Paponek erdi farrez.

(Inseguimento)

—Nere semea, garturik egon ge-har dugu, kolore guzitako gauzak ikusteko mundu hontan.

—oOo—

Ordu betetxeo igarota etxeratua zan don Kamilok, eta Kristogana joan zan, gertatuen berri ematera.

—Dana ezin-obeki ibilia da, zuk idaroki (1) didazu bezala.

—Bejondeizula don Kamilok! Bai-na idaroki nizon nik zangoetatik hartu eta errekeria botatzea ere?

Don Kamilok besoak zabaldu zi-tuen.

—Egia esan, ez naiz ongi gogo-ratzen. Gauza da, apaiz bat las-terketako bizikletan ikustea ez-tzi-zaiola atsegin berari, eta orduan nik, gehiago ez ikusteko moduan egin dut.

—Konprenitzen dut. Itzulia da?

—Aurki etorriko da. Putzura jeis-ten ikusirik pentsatu dut, zera, bustialdi hartatik irtenda bizikle-tak traba egingo ziola, eta orduan, bakarrik etortzea bururatu zait, bi bizikletak ekarriaz.

—Burukizun guziz bikaina izan duzu, don Kamilok, onartu zuen, ben-benaz, Kurutzefikatuak.

Peponen egunsentian azaldu zan. Blei-blei zetorren eta don Kamilok geldetu zion "eia euria ari ote zuen".

—Lañoa, ihardetsi zuen Peponen, hortzak estuturik. Jaso ahal ne-zake nere bizikleta?

—Jakina! Hor duzu.

—Ikusi duzu hor, agian, metra-lleta bat burdinari lotuta?

—Metra... zer? Ze demontre da hori?

Peponen orduan, atalondotik:

—Huts bat bakarra egin dut ne-re bizi guzian, nik: ezkiletako mi-hiei zizirikua lotu nizkien, tone-lada erdi bat dinamita lotu beha-rraen.

—"Errare humanum est" ohartu zuen don Kamilok.

(1) Idaroki = sugerir.
Giovanni Guareschi.
"Don Camillo. Mondo piccolo".

R. Bozas-Urrutia

IZKIRIMIRIAK

«Alako Ziarropuro-Tzarrik!...

Orain urrango batean alpatu nuan «Naxario» kontramaixu orrek be-rorrek, beste bein aserrenen bat eukirik izan bear zuan lantegian bera baiño nagusiago zan batekin, eta beroaldi artan zakarkeritxoren bat egi-ñik izan bear zion bera baiño nagusiago zan orri.

Blaramunean ots egin zitoten «Naxario»-ri Zuzendaritzara; «Ugazaba»-k bere aurrean exeri-arazi, eta ereti (okasio) artarako egoki zan akar edo demanda eman ondoren, azkenean, urrango orrelakorik egin bazezan lantegitik oildua edo bialdua izateaz zematuz (amenazu) zuan.

Aurreko eguneko beroaldia joanda ordurartekoak entzun-entzun egin bazituen ere, meatxu (amenazu) orri entzutean berotu zitzaion «Naxario»-ri, exerita zegoen lekuan jeiki, eta erantzuten du zakar...

«Ba niri orrelakorik ein badaistazue, nik orri «tipuorri» urrango «to-petan» dodan lekuen «topetan» dodala, nik orri «txitxiena» eing'utsat (egingo deusat). Eta au esanez, bere atzapar zakarrez zapi busti bati urak kentzeko egiten dan blurriketa-keñua egin zuan...

Baiña «Ugazaba» ere ez zegoen egun artan txantxetarako, eta eran-tzuera zakar ura entzutean berotu zitzaion berari ere, exerita zegoen tokian bera ere jeiki, ta beatza «Naxarioren» sudur aurrean dantzatuaz erantzuten dio berak ere naikoa zakar (ez zan «arpelik» bera ere «Mundrau-tarra»...

«Ba orrelakorik ein badaik «PATIBULU»-ra eruengo aue!...

Orduan «Naxario» bat-batera patxadatu, exeri berriz lasai-lasai, ta izugarritzko satisfazio-arpegia jarriaz, ezkerreko eskuko bi beatz zabal-zabal ezpain aurrean jarrita, eskubiko besoa al zuanerañio luzetu, es-kumuturra malgotu edo «doblatuaz» (ziarropuro baten tertzio edo «ta-mañioa» adierazi nahirik letz) eta erantzuten dio «Ugazaborri» bere ba-rreneko satisfazioa irriparre eta itxuraketa aunditan erakutsiaz («Mun-drau»-tarroi teatroa egitea asko gustatzen zaigu)... «PATIBULURA?... BAAA... OORRELAKOXE ZIARROPURO-TZARRAZ JUANGO NAZI!

TXOMIN

ERLOJU TA BITXITEGIA

Edoardo Chapeitia

Vergara, 11-Urrut. 417751-Etxekoe: 422700 - DONOSTIA

Oyal s. a.

Oyal eta eforru almazena

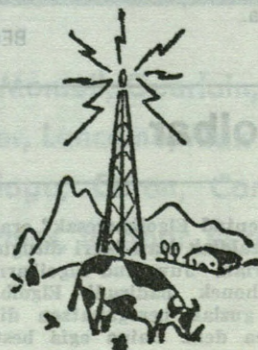
Paregabekoak

Bikañenak

GARIBAY, 4 - TELF. 14304

DONOSTIA

Baserriaren alde
EUSKAL ETA ERDAL

Caja de Ahorros
Municipal de San Sebastián

Banen baneko aziyak
Ongarri ta abonoak
Belar Zuloak

Erosi edo berritzeko diru
aurreratzea

Baserri, lur-tresnak ta aber

Torelavega'ko Perira joan
etorriak

YOGUR
GURELESA
GOGOZKOENA

Sinodo-71

ZERGAITIK UTSEGITE HAU?

IRITZI BAT

Elias Zoghby, Baalbeck-ko (Libano) artzobispo greko-melkita katolikoa, honela mintzatu da sinodoari buruz:

«Batuzentzat hirugarren sinodo hau frakaso izan da; beste batzuentzat erdipurdikoa. Konserbadoreentzat, eleiza-estrukturatan aldaketarik sortu ez dalako edo, besterik gabe, ona izan da. Frakaso bezela jotzen dutenek bi arazoi darabilzkite: Sinodoaren gertuera kaxkarra, edo gotzai-batzordeen ordezkari batzuk, bildurtiak eta lotsatiak izanik, ordezkari jatorrak etzerala» (...).

KONTZILIO-AURREKO REGIMENA

«Aurreko arrazoi hauek ez ditut aztertu nahi. Nere iritziz, badira beste arrazoi garrantzizkoagoak gotzai-batzordeen eliz-refoma intentioak hankaz gora botatzen dituztenak».

«1) Gotzai katolikoek eleiza gobernua duten erresponsabilidade osoa ez dute benetan beren hezur-mami egin oraindik».

«Zertan ikusten da Batikano II-enak onartu zuen gotzai kolegialidadea? Kolegialidade honen gailurra izan behar zuen gotzai sinodoa, zer izan da konsulta mailako batzarra edo aita santuarentzako lanean jardun diren jakintsuen bilera ez ezik?; jakintsuen iritziekin aita santuak erabakiko du zer egin, eta, noski, eleizaren onerako. Honela izanik, gotzaiak nola hartuko dute eleiza-eraberritze baten erresponsabilidadea, beren iritzia iritzi hutsak direla aurretik jakinik?».

«Beste aldetik, gotzai asko ziur dago, Batikano II-garrenaren aurka, garrantzizko erabaki guztiak aita santuaren eskuetan dagozela bakarrik. (...) Eta, orra, gaur, kontzilio ondorengo egoera, kontzilio aurreko pentsakerarekin zuzendu nahirik. Aita santuak, adibidez, era batera edo bestera, gizon ezkonduen ordenazioa onartu balu, ziur-ziur nago, sinodoko gotzai gehienek baieztuko zutela inungo kezkarik gabe».

«Eta honela, aita santuaren menpean itsu-itsu jarriaz, ez dira azaltzen gizon erresponsable bezela eta hainbat eta gutxiago munduaren zerbitzurako Kristoren aututu leial bezela. Gotzai hauek batzar hauetan alferrikakoak eta lotsagarriak dira».

«2) Sinodo honen bigarren arrazoiak, eleiza katolikoaren era-berdintasun gosea da».

«Sinodo baten elburua ez du izan behar ideiak eta programaren berri ematea baizik eta, batez ere, superatuta dagoen esperientzi desberdin batzuk aldatzea. Herri bakoitzak bere karismak ditu, sinismena bizitzeko eta bizitza, erligioso ta gizartekoak, erakitzeak era bat ere bai. Sinodo mailako batzar batean, gotzai bakoitzak edo gotzai talde bakoitzak berea azaldu behar du».

«Honela, era-berdintasun goseak herri bakoitzeko eleizeeri bere esperientzi intentioen posibilitatea kentzen dio eta bere karismeen askatasuna lurperatu. Herri bakoitzaren kondizio bereziak eta behar propioak kontuan hartu gabe, eleiza guztientzat araubide bakarra erakitzen eta arazo guztietan, danentzat irtera berdina bilatzen salatzan dan sinodoa nahasketa eta frakasora zuzen-zuzenean diho».

«Ortodoxo guztien batzar batean, adibidez, ezin dugu bururatu era-berdintasun gose hau. Baina ez gaitzen joan hain urrut. Patriarka batzarrean biltzen geranean, nahiz eta han biltzen geranak zibillizazio berdin xamarrekoak izan, eleiza-barruti bateko kondizio bereziak dirala-ta, ez daukagu exepzioak egiteko beldurrik. Legea gizonarentzako egiten da eta ez gizona legearentzako. Ezin zaigu buruan sartu, kolore eta zibillizazio guztietako gotzaiak biltzen diren sinodo batek eleiza guztiei araubide bakarra leporatzea eta eleiza hauen arazo hain desberdinentzat irtera bakarra onartzea (...). Esan duguna garbi azaltzen da gizon ezkonduen ordenazioari buruz izan diren diskusioetan. Badira eleiza-barruti latinoak apaiza faltan dagoenak; hauek gizon eskonduen ordenazioa beharrezkoa dute, zenbait kristauen sinismena galduko ez bada. Eleiza-barruti hauek asko dira, baina eleiza-barruti hauetako gotzaiak ez zuten sinodoan majoria osatzen. Gotzai titularrak, Kuria-koak erligiosoen buruzagiak, eta apaiz-faltarik ez duen eleiza-barrutietako gotzaiak, denak sinodoaren zati eta boto batez, era-berdintasun gosea dala-ta, eleiza latino osoa konprometitzen dute «status quo» edo egoera mantentzea majoriaren indarrez; erabaki honetan gehien interesatuak dagoen gotzaiak indar eta interarik gabe gelditzen dira honela».

Honela, Eleiza latinoan, batasunaren kondizio beharrezkoa izatera iri-txi dan era-berdintasun sinodoko dinamika betiko elbarrituko du».

Gizon ezkonduen ordenazioari buruz honela dio:

«Gotzai gizonak, jeneralki, laikoan heldutasuna ez duela serioki hartzen dirudi (...). Eleiza-gizon asko, kastidadearen izkutuko konplejo baten mende dagoz oraindik, eta ezkontza bigarren maila batean jartzen dute, Jainkoak gizonari emandako lehenengo doala izatea dala ahaztuaz. Nahiko apaiz dagoen gizon ezkonduen ordenazioa ez onartzea, gaitz erdi, baina ezetza hau ezin da ulertu, lehen esan duguna kontuan hartu gabe, hainbeste kristauk, apaizak falta dirala-ta, sinismena galtzen ari dirala jakinaz».

«Gu gura Eleizako ikasleen artean pluralismo bat aldarrikatzen lenengoak. Pluralismo hau sinodoak onartu zezakeen Eleiza latinoaren barruan, eleizaren onerako danean».

Sinodoa beti izan da elizan batzar erresponsablea, erabakiak hartzeko egiazko ahalmena izan duana eta pluralista. Horregatik, sinodoen be-rezko eta betiko esannahia eta zentzuna gordetze arren, gotzai katolikoek nolbait Erroman egiten duten batzarrari, kongreso, bilera edo elkar-topatzea izendatzea proposatzen degu. Honela, inork ezingo dio arpe-gira bota sinodo ez dala».

(Le Monde-tik, 16-XI-71, jasoa
Gurutx Larrañaga-k euskeratua)

Zuzengabekeria Brasil'en (III)

Brasilgo GOGORKERIA erakun-deetan dago. Erriaren odol eta izerdia zupatuaz, erria miseria gor-rian uzten dutelarik, Aberats-Aun-dikiak dira egitazko gogorkeria za-leak. Brasilgo erakunde-instituzioak goitik beera aldatzen salatzan ez diralako, Gubernametuak dira be-netan gogorkeriazko jokalar. Zu-zengabekeria egoera latz oni be-ren arma-indarrez eusten dielako, GUDARI-JENERALAK DIRA GO-GORKERIAN JOKATZEN DUTE-NAK.

Demokrazi bidean sartu nai izan zuan Erriak, miseria uxatu eta zu-zentasunaren jabe egiteko. Alferri-kakoa Erriaren borondate ona; Is-killu eta arma indarrez pake bi-deak porrokatu eta desegin zizki-guten. Gogorkeriazko bideak baka-rrik ditu Erriak bere askatasun eta zuzentasuna iristeko. Ez du izan beste aukeramenik. Orregatik Erriko semeek gaituzu «GUERRI-LEROS».

Ona itz gutxitan bilduta, Bra-silgo GUERRILLERO BATEK au-rreko irakurgailan esaten ziguna. Bere azalpen-manifestazioak gaur-koan amaituko ditugu.

«1964etik ona, Zer gertatu da? Gaur baiño bi aldiz geiago eros zezakeen langilleak 1964ean gutxi-neko lan sariarekin (salario mi-nimo). Lan tokiak ere bikoiztu (do-blatu) dira ordutik ona. Kendu zi-taizkion langilleari, borroka asko egin ondoren irifitako eskubideak; ortarako ezeren garbitasunik ez zi-tzaion eman.

Orrelakoak isilpean gordetzen di-tuzte eguneroko kazetek; Langilleei egiten zaizkien zuzengabekeria ezin esan alakoak dira. Ona exem-plo bat: Cacau deritzan balladan, Bahiako lurraldean, azkenengo zor-tzi illabetetan, ez dute sosik jaso beren lanagatik; lan saririk orda-indu gabe kanpora jaurtiki dute langille asko (Kalte-ordain, indem-nizazioak ez gera mintzo gero; orre-lakoirk leikeanik ere ez baita Bra-silen ezagutzen). Botatako langi-lleen ordez, beste langille talde ba-ti lana ematen zitzaion; egin zu-ten lanagatik, zentimorik jaso ga-be, oek ere lantegitik kanpora jaur tikiak oi ziran andik 2 edo 3 illa-betetara. Lan eza eta miseria aun-dia da, beldur dira nagusiak, go-seak eraginta, langilleek nagusia-ren ondasunak arrapatzea leikeena da... edo etsipen-desesperazioz su eman landaketari (plantio). Auen gertatu zan Pernambuco eta Ala-ogasen, Zer egin? Betoizkigu poli-ziakoak eta zaitu bitzate gure lan-tegi eta soro zabalak, zioten na-

Gogorkeria ez dugu guk asmatu baiña gaur guk ere gogorkeria jo dugu beste biderik ikusten ez bait dugu ikusten.

gusiek; Esan eta egin; gaur on-dasunak Poliziaren babesean ar-kitzen dira.

Gogorkeria ez dugu guk asmatu. Ez diogu inori gogorkeriara bultz egin. Gaur guk ere gogorkeriara jo dugu; ez ordea bengantzaz, beste biderik ez dugulako baizik. Pakez-ko atek itxiak dauzkagu. Erriaren aurkako diktadura eta nausikeriek beindik amaitu eta egoera triste oni eusten dien guziak zokoratu eta aspiratzeko bide bat baizik ez dugu: GOGORKERIA.

IDEOLOGI ATZERRITARREA

Guerrilleroei egiten zaigun biga-rren salaketa auxen da: Gure jo-kabideetan atzerriko Indarrak di-tugula gure gidari eta zuzentzaile. Guerrillero geienak marxista gera. Guziak ez ordea; beste pentsaera-koak ere badira. Arazo oni buruz, guk, marxista reboluzionariook zer pentsa eta zer nai dugun, azaldu-ko dut.

Gure ustetan, Sozialismoa baka-rrik ditek Brasilgo egoera konpon-du dezakeena. Beste pentsaerakoak ere baditugu gurekin alkatuta; oek ere gure elburu berdiñeko dira. Gu-rekin alkatutako auel ordea garbi esaten diegu: Ez dugu atsedetik artuko gure errian Sozialismoa be-te betean jarri arte.

Sozialismoaren alde joakatzek, ez du adierasi nai, Rusi, China edo Kubako Sozialismo berdiña jarri-ko dugunik Brasilen, Rusiako So-zialismoa Rusiari ongi dagokio; Brasil ordea ez da Rusia; bestela-koa da. Brasilgo arazoari Brasilgo

ez diogu, beste tokitako esperien-soluzio-erabakiak dagozkie. Onekin tziak aintzakotzat artu bear ez di-tugunik.

Gure pentsaera, gure eskuz eta gure indarrez irabazi bear dugu erriaren alde daramagun borroka au. Gure mugimenduetan askata-sun osoa dugu; ez gaude inoren mende; guk artutako soluzio bi-dez, Brasilgo arazoak antolatuko ditugu. Derizkiogun elkartek egin-go ditugu Brasilgo beste mugimen-durekin; baiña etxe barnean gor-deta bizi diran iraultzaile-reboluio-narioak ez ditugu aintzakotzat ar-tuko; guk zer egin bear dugun adierazteko, ez dira gauza.

Askatasun onekin iraultza-rebo-luzioa egiñik, izango gera txapel-dun».

—oOo—

Gerrillero oen pentsaeraz ez za-toz bat, noski, zu irakurle. Gogor-keria bideari ez deritzazu zuzen eta egokia erri bat salbatzeko. Bai-ña... Miseriaz jotako erri baten etsipen eta desesperazioa izigarriak izango dirala, edonork kompre-ni dezake. Ezin inolaz arritu, armak eskuetan dituztela, askatasun billa badijoaz Brasilgo gazteak. Ez da gozoa Guerrillero oen bizitza. Bai-ña, baita benetan errukarria erri zapaltzaileen bizitza ere. Eurak ere gorriak pasa bearko dituzte. Kez-kean eta larri izango dira. Ez dau-de seguru beren ondasunak, beren bizitzak arriskuan daude. Milla bi-der obe lukete erriaren gose eta miseriari, zuzentasun eta pakezko soluzio eder bat ematen aalegin-tzea.

Arosegitar Jokin

"Zorionak eman"

TXARTEL
AUTOADHESIBOEZaurtengo
eguberritan.Euskeraz eta
erderazirudi
batzuek.

JARDINES, 10 • TEL. 24 60 31 • BILBAO-5
BALMES, 6 • BARCELONA-7

TRANSPORTES

azkar

ERAMAN - EKARRIRAKO KANNOI AUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid, Oviedo, Gijón.

Donosti'tik egunero:

Iruña, Bilbao, Gaztelz, Jerez de la Frontera, Cadiz, Al-canto, Murcia, Cartagena, Granada, Almeria, Santander, Valladolid, Zamora, Palencia, Salamanca-ra.

Astean Iru aldiz:

Sevilla, Lugo, Coruña, Orense eta Vigo-ra.

Carretera Gral. a Hernani - B. Ergobia - DONOSTIA

Telefonoak: 450313 eta 459723

Aptdo. 1381

MITXELENA

BITXITEGIA - ERLOJUTEGIA

Euskaldunak eskatu salneurriak (deskuentoa)

Avda. de Francia, 1

— I R U N —

NORK KUKURRUKU!!!!!!

OLLARRAK

OLLATEGIAN?

...Ez. FAGOR,ek

euskaldian

DROGA ETA DROGAZALETASUNA

Ezer asko jakin gabe baina, denok mintzatu gara, azken urteotan, droga dela eta ez dela.

Berriki, Frantziar, drogaren salmenta «zerbitzu izkutuen» sekretuekin nahastu da. Nahaspila ikaragarria, izenak aidean: Delouette, Fournier... Salaketak eta defentsak.

Lehen misterioitsu bazen, orain misterioitsuagoa da droga-hauzi hau.

Bestalde, uda guztitan, periodikuek drogaren berriak ugariago zabaltzen dizkigute. Nunahi agertzen da droga, etsai hori. Noiznahi eta nunahi zabaltzen dira susmoak: halako neska hura drogatuia izan omen da, whisky-basoan droga-hautsa jarri omen diote. Badakigu: omenka ari da jendea.

Nun da egia? Inork ez daki. Binitartean, beldurak, segurtasunik-ezaren larridurak bere lana egiten du: 60 % frantsesentzako droga da kezka nagusia.

Euskaldunen estadistikarik ez dugu. Halere, drogari buruz zenbait artikulua eskaintzea interesgarri izan daitekeela pentsatu dugu.

DROGAREN AURREAN

Droga! Gurasoak larri daude, bere semeak gaitz horrek harrapatuko ez ote dituen.

Agintariak erabakia hartu dute: ez gehiago drogari gure Drogaren izenak sortzen duen izua eta espantua ikusita, beste espantu eta izu bat dator-kigu gogora. Antzinateko gudateetan, guda-salatariak oihukatzen zena: «Etsaia atetan dugu!». Eta denak gaztelu barnera biltzen ziren, defentsarako.

Drogarekin berdin gertatzen da. Atetan dugu etsaia da droga. Atetan, zeren-eta ez etxe barruan. Izan ere, droga «gure-arte-Jainkoari-esker-ez-dagoen-gaitza» da. Droga, kanpoko, urrutiko fenomeno da, Ameriketako, Eskandinabiako. Gure artera, kanpotik dator beti. Gure herria, pasaia-leku da. Gure herria, gure aberria, biktima da. Beraz, etsaiaren kontra defenditu beharra dugu.

Droga? Misterio-kutsu liluragarri inguratuta agertzen zaio askori droga. Aipatzea aski da, amaigabeko posibilitateak amesteko! Droga espiritualizaturik agertzen zaio, sarri, gazteari. Bestalde, Gizadiaren hasieratik (Paradisua gogora ezazu) fruitu debekatuak gosea bizten du. Zergatik entseatu ez? Askorentzat droga ez ote da «Ona eta Gaitzaren Hauzia» erabakiko duen arbola?

DROGAK

Drogari, ahal den neurrian, drama-itxura eta misterio-kutsu hori kendu egin behar diogu. Nola? Bide bat, informatzea da, droga-mundu hori ezagutaraztea.

Halere aitortu dezagun ez dela erreza. Nun hasten da droga, nun bukatzen? Hortan ikasiak direnak ere ez dator askotan bat. Marijuana droga da, eta tabakoa ez, zergatik hola biak toxiko izanik? «Haschisch»-a tabakoa baino kaltegarriagoa ote da? Oro har, alkoolak ez ote du kalte gehiago egiten?

Galdera hauen erantzuna, zalantzarik gabe, midizina-alorrean ez da kabitzen.

Droga-mundu hori argitu nahiz gabiltzanex gero, esan dezagun badirela droga naturalak eta droga kimikoak. Ez hiruzpalau. Midizina-aldizkarietan irakur daitekeenez, bostehundik gora dira kimikaren bidez lortzen diren ordezkioak.

Ondorioetatik juzgatuz, diru droga-mota bereiz gennitzake:

—Amets-erazleak (alucinogeno): haschisch, marijuana, LSD, meskalina.

—Geldi-erazleak (estupefaciente): opium, morfina, heroína.

—Bizkor-erazleak (estimulante): anfetamina, cocaine.

DROGA ONIK BAI OTE?

Bistan denez, droga guztiek ez dute arrisku bera, atsegin bera. Droga «txikerrak» (marijuana, haschisch) ez dute berez ondorio gogorrik. Heroína, aldiz, azkena da. Olievenstein doktor jaunaren iritziz, heroinaz drogatzeko zorotasuna, esklabutza eta seguruenik heriotza hautatzea da.

Gogorra ala ez, droga «onik» ez dagoela esan behar da. Edozein drogaren arriskua «eskalada» delako hori bait da. Alegia, behin hasiz gero, edo maizago drogatzera edo droga gogorragoak hartzera behartua izan ohi dela drogazalea. Haschisch ez da ardoa baino kaltegarriagoa medikalki. Bai, ordea, sozialki, Olievenstein jaunaren ustez.

HERRI ABERATSEN GAITZ HORI

Drogatzen hasteko arrazoiak edo atxakiak mila dira. Badira axalekoak, esaterako, moda, ausardia erakutsi nahia, abentura-izpiritua, talde-ohitura. Badira arrazoi sakonak, funtsezkoak, ere. Denak bil ditezke puntu batean, nere ustez: gizartearen ukapena. Ezin da ahaztu, drogazaleen artean, 80 %, familia-giro nahastuetan sortu direla.

Itsuenak ere ikusten du droga-arazoa ez dela bakarrik midikutzari dagokiona. Ez eta ere lege eta polizia problema bat. Hemen, funtsean, problema sozial eta kultural bat dago. Hitz handi batekin esateko: zibilizazio krisia.

Batzuek uste dute droga gure gizartetik kenduz gero gazteriaren problema erabakita dagoela.

Beste batzuek pentsatzen bide dute droga hartuz gure gizarte hau hondatu dutela eta gizarte berri eta hobe bat sortu.

Ez bata eta ez bestea. Droga ez bait da gazteriaren ezin-egonaren kausa. Droga ez bait da historiaren motorra.

A. Girardin-ek maite duen irudi batez esateko: «Iceberg» delakoaren zatitxo bat da droga, ikusten den alderdia. Baina badakigu izotz-mendi horren 99 % ur barnean dela.

Joan Mari Torrealdai